

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

***Кафедра соціально-економічної географії і регіоназнавства
імені Костянтина Немця***

До захисту допустити

Завідувач кафедри _____ Людмила НЕМЕЦЬ

« ____ » _____ 2025 р.

**ХАРАКТЕРИСТИКА ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Виконала: студентка 4 курсу, групи ГР-41
спеціальності 106 «Географія»
ОПП «Географія рекреації та туризму»
Довженко Аліна Янівна

Науковий керівник:
к. геогр. н., доцент Телебенєва Євгенія Юріївна

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

_____ *Голова ЕК Тарас ПОГРЕБСЬКИЙ*

_____ *Секретар ЕК Олена ПЕДЬ*

« ____ » _____ 2025 р.

Харків – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП		3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ		6
1.1. Туристсько-рекреаційні ресурси: поняття, сутність, структура.		6
1.1.1. <i>Дефініція поняття «туристсько-рекреаційні ресурси»...</i>		6
1.1.2. <i>Види туристсько-рекреаційних ресурсів.....</i>		9
1.2. Туристсько-рекреаційні ресурси як основа розвитку туризму...		16
1.3. Методи дослідження туристсько-рекреаційних ресурсів		21
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНІ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....		23
2.1. Природно-географічні ресурси		23
2.2. Природно-антропогенні ресурси.....		28
2.3. Суспільно-історичні ресурси.....		30
2.3.1. <i>Історико-культурні ресурси.....</i>		30
2.3.2. <i>Подієві ресурси.....</i>		35
2.4. Інфраструктурні ресурси.....		37
2.5. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО.....		39
РОЗДІЛ 3. ПРОСТОРОВО-ЧАСОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....		41
3.1. Сучасний стан розвитку туризму в Івано-Франківській області.		41
3.2. Макроекономічне значення туризму в економіці регіону		44
3.3. Проблеми та перспективи розвитку туризму в Івано- Франківській області.....		48
ВИСНОВКИ.....		54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....		56

ВСТУП

Актуальність дослідження. Нині Україна переживає глибоку економічну кризу та тривалі воєнні дії. У майбутньому покращення економічного стану країни та підвищення її конкурентоспроможності залежатимуть не стільки від наявності природних ресурсів чи дешевої робочої сили, скільки від вмілого визначення пріоритетних напрямів інвестування. Перевага надаватиметься тим проєктам, які швидко окупаються, мають високий експортний потенціал, є конкурентоздатними як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку та здатні стимулювати розвиток суміжних галузей.

На думку багатьох фахівців, саме туристична індустрія відповідає цим критеріям, адже вона є однією з найбільш прибуткових, ефективних і перспективних сфер економіки. З досвіду розвинених країн видно, що туризм часто стає важливим фактором національного відродження.

Івано-Франківська область володіє значним туристичним і рекреаційним потенціалом завдяки унікальному поєднанню природних, історико-культурних та етнографічних ресурсів. У контексті зростаючого інтересу до внутрішнього туризму в Україні, а також необхідності економічного відновлення регіонів, вивчення і раціональне використання цих ресурсів набуває особливої важливості.

Дослідження сприятиме розробці ефективних стратегій розвитку туристичної інфраструктури, залученню інвестицій, створенню нових робочих місць і підвищенню привабливості регіону як для українських, так і для іноземних туристів. Крім того, розвиток туризму може стати дієвим інструментом соціально-економічного піднесення області, особливо в умовах посткризового відновлення країни.

Дослідженням цієї тематики займалися такі вчені, як В. Данильчук, О. Ксифілінова, М. Мальська, В. Худо, С. Мархонос, Н. Турло, Л. Транченко, Р. Лопатюк, В. Хаустова, Є. Горбатова та інші. У своїх наукових працях вони висвітлюють теоретичні аспекти організації туризму на регіональному рівні, аналізують різновиди туристичних ресурсів у межах окремих територій, акцентують увагу на необхідності екологічно збалансованого розвитку галузі, а

також надають практичні рекомендації щодо удосконалення туристичної інфраструктури, зокрема в Івано-Франківській області.

Зростання туристичної галузі та підвищення привабливості Івано-Франківської області пов'язане з багатством і різноманіттям її туристично-рекреаційних ресурсів.

Метою дослідження є охарактеризувати туристсько-рекреаційні ресурси Івано-Франківській області.

Із зазначеної мети були поставлені *наступні завдання:*

- розкрити теоретико-методичні основи дослідження туристсько-рекреаційних ресурсів, зокрема розглянути основні поняття, сутність та структуру туристсько-рекреаційних ресурсів, окреслити основні методи дослідження;
- дослідити структурні та територіальні особливості туристсько-рекреаційних Івано-Франківської області;
- проаналізувати просторово-часові особливості розвитку туризму в Івано-Франківській області;
- проаналізувати проблеми та перспективи раціонального використання туристсько-рекреаційних ресурсів в туристичній індустрії регіону.

Об'єктом дослідження є туристсько-рекреаційні ресурси Івано-Франківської області, а предметом дослідження виступають просторово-часові особливості використання туристсько-рекреаційних ресурсів Івано-Франківської області.

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення завдань цього дослідження був застосований комплекс взаємодоповнюючих методів, що включають як загальнонаукові, так і спеціалізовані підходи. Серед них методи системного аналізу, причинно-наслідкового аналізу, порівняльного аналізу, прямого структурного аналізу та узагальнення. Зокрема, за допомогою аналітичного методу було здійснено підбір відповідної інформації по темі дослідження. Також використано метод економіко-статистичного аналізу для обробки кількісних даних, що сприяло глибшому розумінню досліджуваних процесів.

Інформаційною базою дослідження слугували. У процесі дослідження було використано нормативно-правові акти України, які регулюють діяльність у сфері

туризму, статистичні дані Головного управління статистики в Івано-Франківській області, матеріали Управління міжнародного співробітництва, євроінтеграції, туризму та інвестицій Івано-Франківської обласної державної адміністрації, а також інформацію з порталу «Туризм Івано-Франківської області 2024». Значну роль відіграли наукові праці українських та зарубіжних дослідників, присвячені організації туризму на регіональному рівні, публікації у фахових періодичних виданнях, матеріали науково-практичних конференцій, офіційні інтернет-ресурси, туристичні веб-сайти, а також наукові, методичні й періодичні видання Центральної наукової бібліотеки імені В. Н. Каразіна.

Структура дослідження: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (56 найменувань). Загальний об'єм дослідження 61 сторінка. Дослідження ілюстроване діаграмами, графіками, картосхемами, фотографіями тощо.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

1.1. Туристсько-рекреаційні ресурси: поняття, сутність, структура

1.1.1. Дефініція поняття «туристсько-рекреаційні ресурси»

Туризм є одним із ключових напрямів економіки. Зростання попиту на туристичні послуги останнім часом пов'язане з бажанням мандрівників відвідати відомі місця, відчувати автентичність, познайомитися з місцевими традиціями та культурою, а також проявляти повагу до культурного середовища. Саме туристичні й рекреаційні ресурси слугують фундаментом для розвитку туризму та відпочинку в кожній країні світу.

Туристичні ресурси – це різноманітні об'єкти (природні, культурні, наукові, релігійні, розважальні тощо) або локації, які приваблюють туристів своїм значенням чи цікавістю та можуть бути використані для задоволення їхніх потреб і інтересів [5].

Первинні туристичні ресурси – це об'єкти або явища, які спочатку виникли без зв'язку з туризмом і не були створені спеціально для туристичних цілей. Вони з'явилися для інших потреб, але з часом почали приваблювати мандрівників. Прикладами таких ресурсів є природні ландшафти (наприклад, гори, тропічні ліси, коралові рифи), релігійні споруди (мечеті, храми) та оборонні об'єкти (замки, міські укріплення) [27].

Вторинні туристичні ресурси – це об'єкти та послуги, спеціально створені для того, щоб забезпечити комфорт і задовольнити потреби туристів. До них належать, наприклад, готелі, ресторани, розважальні комплекси та тематичні парки [27].

Якщо основним чинником привабливості певного місця є його головний туристичний ресурс, то для розвитку туризму там необхідно також забезпечити вторинні ресурси, зокрема розміщення в готелях та наявність транспортної інфраструктури.

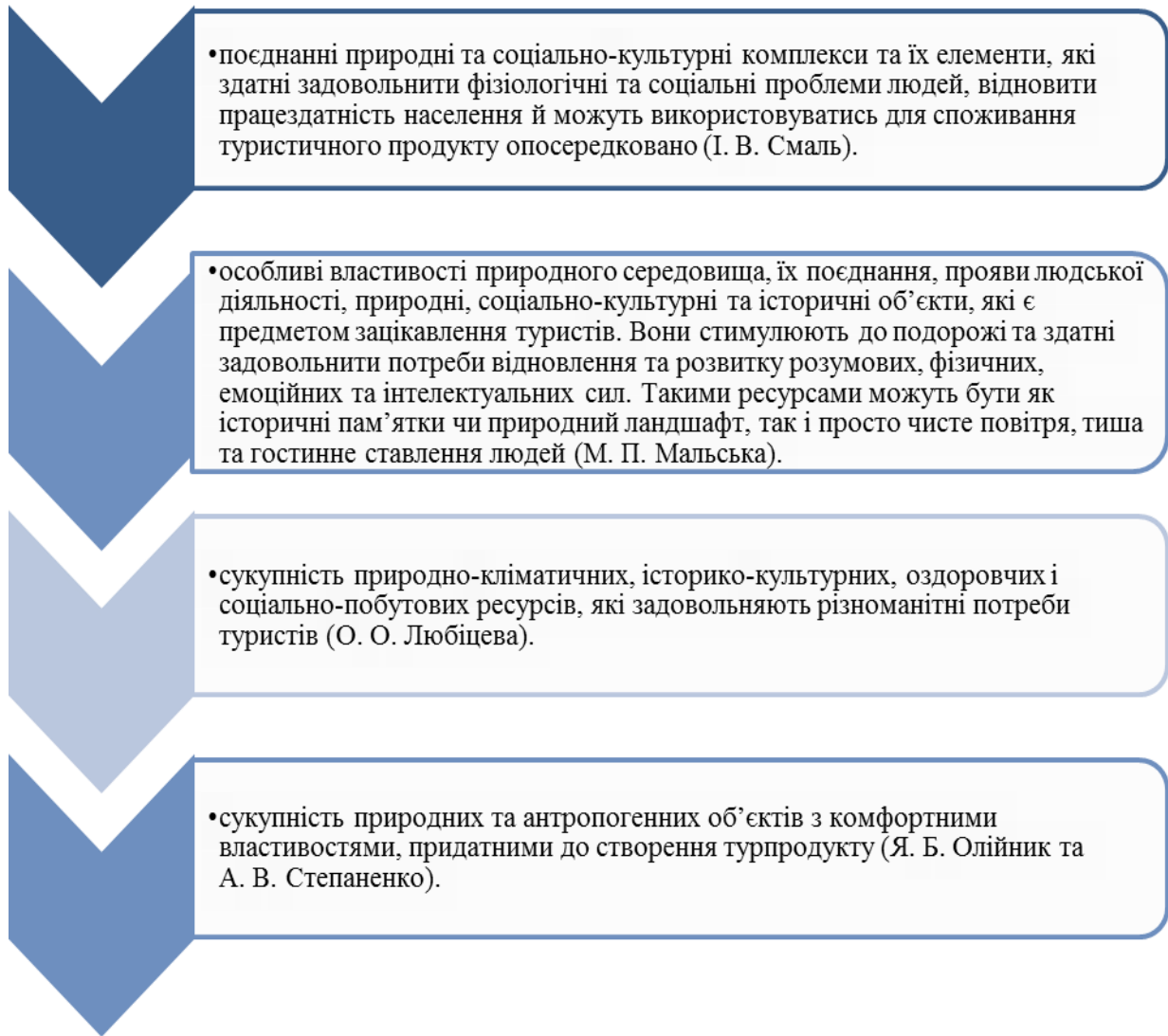

Рис. 1.1. Дефініції поняття «туристичні ресурси» (складено автором за даними [23, 27, 44])

Рекреаційні ресурси є важливим чинником розвитку туризму та слугують основою для формування туристичного продукту. Оскільки ці ресурси розташовані на планеті дуже нерівномірно, все більше людей подорожує з рекреаційними цілями. Такі подорожі – лікувальні, оздоровчі, пізнавальні чи спортивні – стали ключем до розвитку рекреаційного туризму. Водночас рекреаційні елементи завжди присутні навіть у ділових формах туризму, таких як бізнес-туризм, конгрес-туризм чи шопінг-туризм [5].

Рекреаційні ресурси також вважаються вразливими видами землекористування, оскільки вони дуже чутливі до різних впливів (таких як шум, транспортний рух, пил тощо), які можуть знизити або повністю зруйнувати якість рекреаційного відпочинку [25].

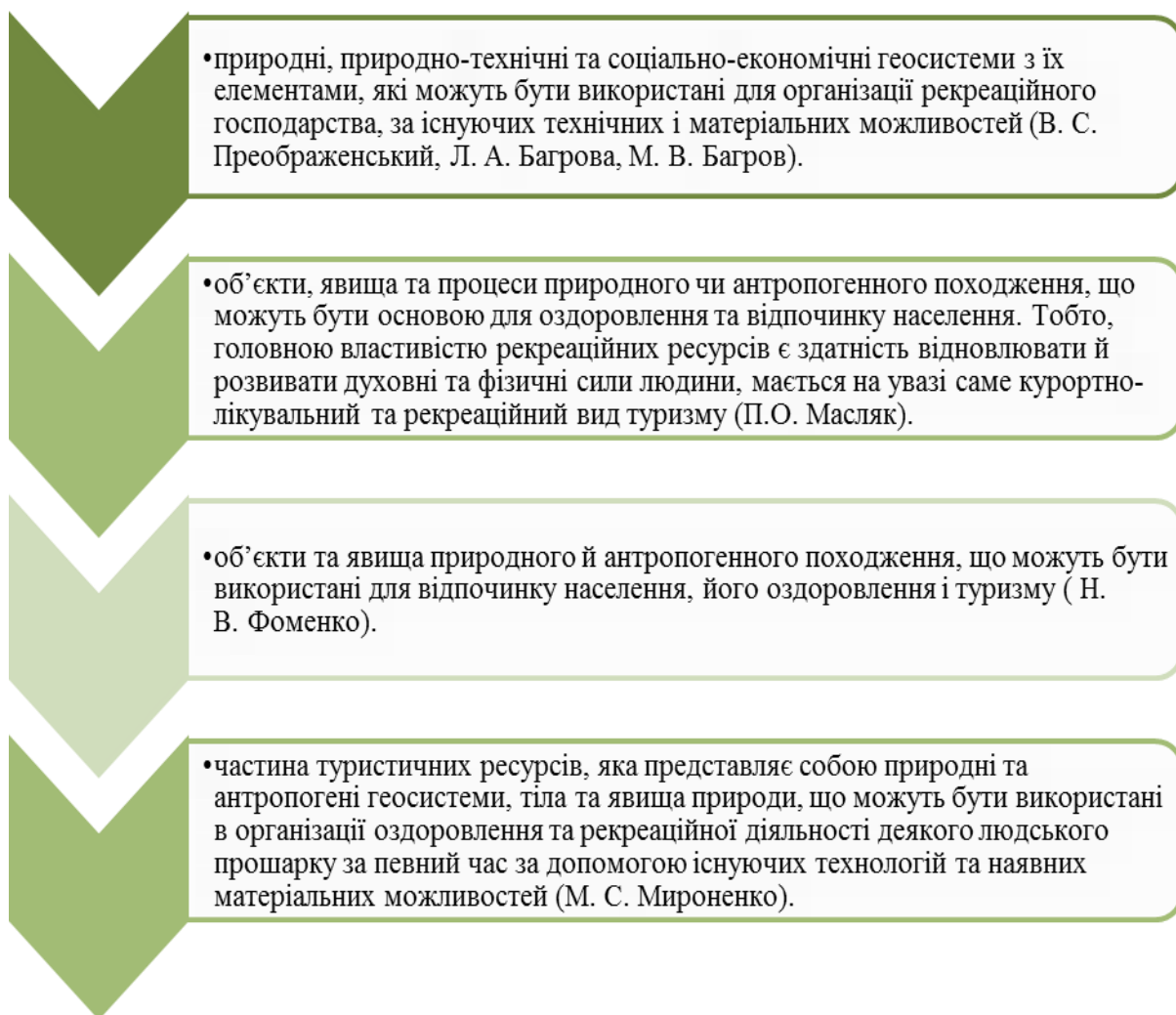

Рис. 1.2. Дефініції поняття «рекреаційні ресурси»
(складено автором за даними [23, 30, 44])

Рекреаційні ресурси – це поєднання природних, технічних, природно-соціальних та соціально-економічних комплексів і їхніх складових, які сприяють відновленню й зміцненню фізичних та духовних сил людини, а також підвищенню її працездатності [25].

Туристично-рекреаційні ресурси виступають головним стимулом для туристичних поїздок і є важливим мотиватором, що активізує туристичний потік. Чим вища привабливість цих ресурсів, цікавіше докільля та загальна унікальність, тим більше туристів вони приваблюють, що, у свою чергу, веде до зростання масштабів туризму та збільшення туристичних витрат [25].

Туристсько-рекреаційні ресурси – це сукупність природних, культурних, історичних, соціально-економічних та технічних об'єктів і умов, які можуть бути

використані для організації туризму та відпочинку, сприяючи відновленню сил людини, задоволенню її пізнавальних, оздоровчих, розважальних та інших потреб.

Туристсько-рекреаційні ресурси

пропоновані або такі, що можуть пропонуватися, туристичні пропозиції на основі та з використанням об'єктів державної, комунальної чи приватної власності (закон України "Про туризм")

сукупність всіх об'єктів та явищ природного, природно-антропогенного, соціального походження, які використовуються для туризму, лікування, оздоровлення та впливають на територіальну організацію туристсько-рекреаційної індустрії, формування рекреаційних регіонів, їх спеціалізацію та економічну ефективність (О. Бейдик)

компоненти природного довкілля та об'єкти людської діяльності, яким властиві як унікальність, історична або художня цінність, оригінальність, естетична привабливість і лікувально-оздоровча значущість, ці об'єкти використовуються або можуть бути використані для організації різних видів рекреаційних та туристичних занять (В. Стафійчук)

закономірне поєднання компонентів природи, соціально-економічних умов та культурних цінностей, які на даному рівні розвитку суспільства можна вважати передумовами задоволення туристично-рекреаційних потреб населення та соціального запиту, організації туристсько-рекреаційної індустрії (М. Мальська)

сукупність природних, природно-технічних, соціально-економічних комплексів та їх елементів, які сприяють відновленню й розвитку сил людини (фізичних і духовних) та її працездатності, які при сучасній та перспективній структурі соціального запиту та рекреаційних потреб населення, а також техніко-економічних можливостях суспільства використовують або можуть бути використані для прямого і непрямого споживання та виробництва рекреаційних, курортних та туристичних послуг (С. Шепетюк)

Рис. 1.3. Дефініції поняття «туристсько-рекреаційні ресурси» (складено автором за даними [5, 39, 44])

1.1.2 Класифікація туристсько-рекреаційних ресурсів. Туристсько-рекреаційні ресурси відіграють важливу роль у розвитку туризму та рекреації,

оскільки створюють умови для проведення відповідних заходів. Тому важливо дослідити й оцінити ресурси, які є на певній території. Деякі дослідники вважають, що ці ресурси охоплюють як елементи природного середовища, так і соціокультурні явища. Вони вирізняються такими характеристиками, як унікальність, оригінальність, естетична цінність і оздоровчий ефект. Ці властивості дозволяють використовувати їх для організації різних форм і видів туристсько-рекреаційної діяльності [5].

Як приклад класифікації туристсько-рекреаційних ресурсів у нашому дослідженні ми використовуємо напрацювання Бейдика О. О. (рис. 1.4) [5].

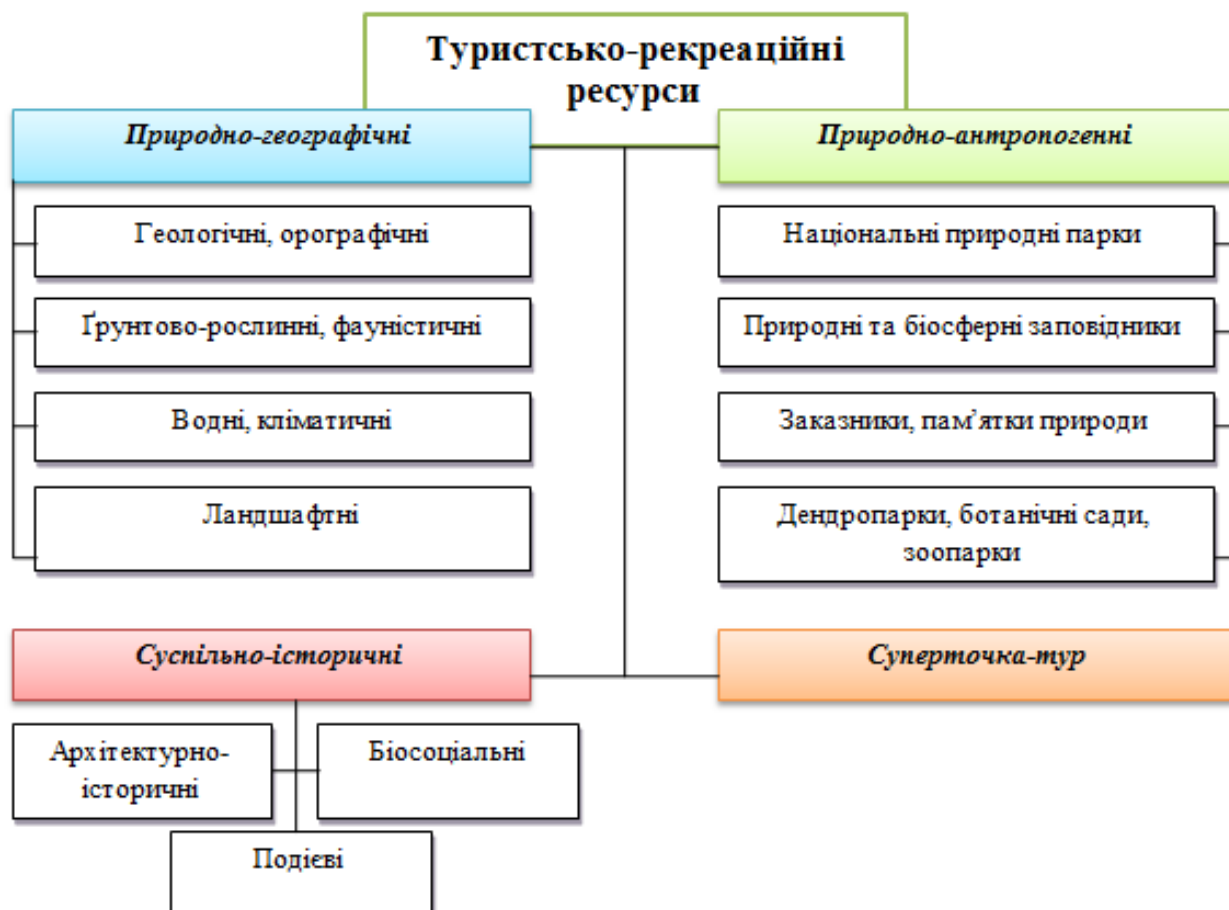

Рис. 1.4. Класифікація туристсько-рекреаційних ресурсів за О. О. Бейдиком (за даними [5])

Бейдик О. О. у своїй класифікації туристсько-рекреаційних ресурсів виділяє три основні групи: *природно-географічні*, *природно-антропогенні*, *суспільно-історичні*, а також окрему особливу категорію – «*суперточка-тур*» (рис. 1.4.) [5].

Перша група – природно-географічні ресурси. Це ресурси природного походження, які формуються внаслідок природних процесів і є основою для розвитку різних видів туризму та рекреації. Вони включають: кліматичні умови (температурний режим, кількість опадів, тривалість сонячного сяйва); рельєф (гори, рівнини, карстові утворення, узбережжя); гідрологічні об'єкти (моря, річки, озера, водоспади, джерела); природна рослинність і тваринний світ; мальовничі ландшафти з естетичним і рекреаційним потенціалом. Ці ресурси формують основу для таких видів туризму, як екологічний, спортивний, оздоровчий, пригодницький тощо.

Друга група – природно-антропогенні ресурси. Ця група охоплює об'єкти, що є результатом людської діяльності, але тісно пов'язані з природним середовищем. Вони створюються або використовуються для рекреаційних і туристичних цілей. До них належать: курорти та санаторії; рекреаційні комплекси й бази відпочинку; штучні водойми та парки; ландшафтні парки, ботанічні сади, зоопарки; туристичні стежки, оглядові майданчики тощо. Ці ресурси поєднують природні чинники з інфраструктурою, що створена для комфортного перебування туристів.

Третя група – суспільно-історичні ресурси. Це об'єкти культурної та історичної спадщини, які відображають соціальний розвиток, духовні цінності та історичне минуле території. До них належать: архітектурні пам'ятки (замки, церкви, палаци); історичні місця та об'єкти археології; музеї, театри, культурні центри; пам'ятки народної творчості, ремесел, етнографії; святкові події, традиції, релігійні обряди. Ці ресурси формують основу культурного, пізнавального, паломницького та етнографічного туризму.

«Суперточка-тур» - це особлива категорія, виділена Бейдиком О. О., яка означає висококонцентровану точку туристського інтересу, де поєднуються унікальні природні та культурні ресурси, високий рівень інфраструктури, значна історична, культурна чи емоційна цінність. Приклади таких суперточок: Париж, Рим, Київ, Львів, Карпати тощо. «Суперточка-тур» виступає як якірна локація для туристичних потоків і має здатність приваблювати великий обсяг туристів завдяки своїй унікальності, символічності чи репутації.

Таким чином, класифікація Бейдика дозволяє комплексно аналізувати туристсько-рекреаційний потенціал територій, враховуючи як природні, так і соціокультурні складники, а також виділяє стратегічно важливі локації для розвитку туризму [5].

З урахуванням природних, соціальних і історико-культурних аспектів у визначенні рекреаційних і туристичних ресурсів, а також орієнтації на задоволення потреб людей, ці поняття часто сприймають як споріднені та об'єднують під загальним терміном – туристсько-рекреаційні ресурси.

Так, В. І. Стафійчук розглядає туристсько-рекреаційні ресурси як складові географічного середовища та об'єкти, створені людиною, які завдяки своїй унікальності, історичній або художній цінності, оригінальності, естетичній привабливості та оздоровчому значенню придатні для організації різних форм рекреаційної діяльності [44].

Бейдик О. О. трактує рекреаційно-туристичні ресурси як природні, природно-антропогенні й соціально-економічні об'єкти та явища, що використовуються для відпочинку, лікування й туризму. Вони впливають на територіальне планування рекреаційної діяльності, сприяють формуванню спеціалізованих рекреаційних районів і центрів, а також визначають їх економічну доцільність. У межах цих ресурсів виокремлюються дві ключові групи: природна та соціально-економічна [5].

На думку О. О. Любіцевої, майже всі ресурси й умови конкретної території можуть бути залучені до туристичної діяльності за відповідних обставин.

Серед головних кількісних і якісних показників туристичних ресурсів виділяють такі, що дозволяють оцінити їх придатність для розвитку туризму (рис. 1.5).

Туристсько-рекреаційні ресурси становлять основу для розвитку туристичної та рекреаційної діяльності. Їх необхідно використовувати розумно й обережно, забезпечуючи збереження і можливе збагачення. Це зумовлює потребу в їх кількісній і якісній оцінці, визначенні придатності та можливостей альтернативного використання в різних сферах економіки.

У світі наявна значна різноманітність туристичних і рекреаційних ресурсів, які потребують систематизації та поділу на окремі категорії. Водночас у сучасній географічній науці поки що відсутня єдина загально визнана класифікація для оцінювання таких ресурсів.

Рис. 1.5. Характеристики туристсько-рекреаційних ресурсів (складено автором за даними [25])

Науковці наголошують, що всі наявні туристичні й рекреаційні ресурси, а також сприятливі умови, мають бути ефективно залучені до розвитку туризму на конкретній території.

Для цього застосовуються найважливіші методи оцінки ресурсів – як кількісні, так і якісні (рис. 1.6) [24].

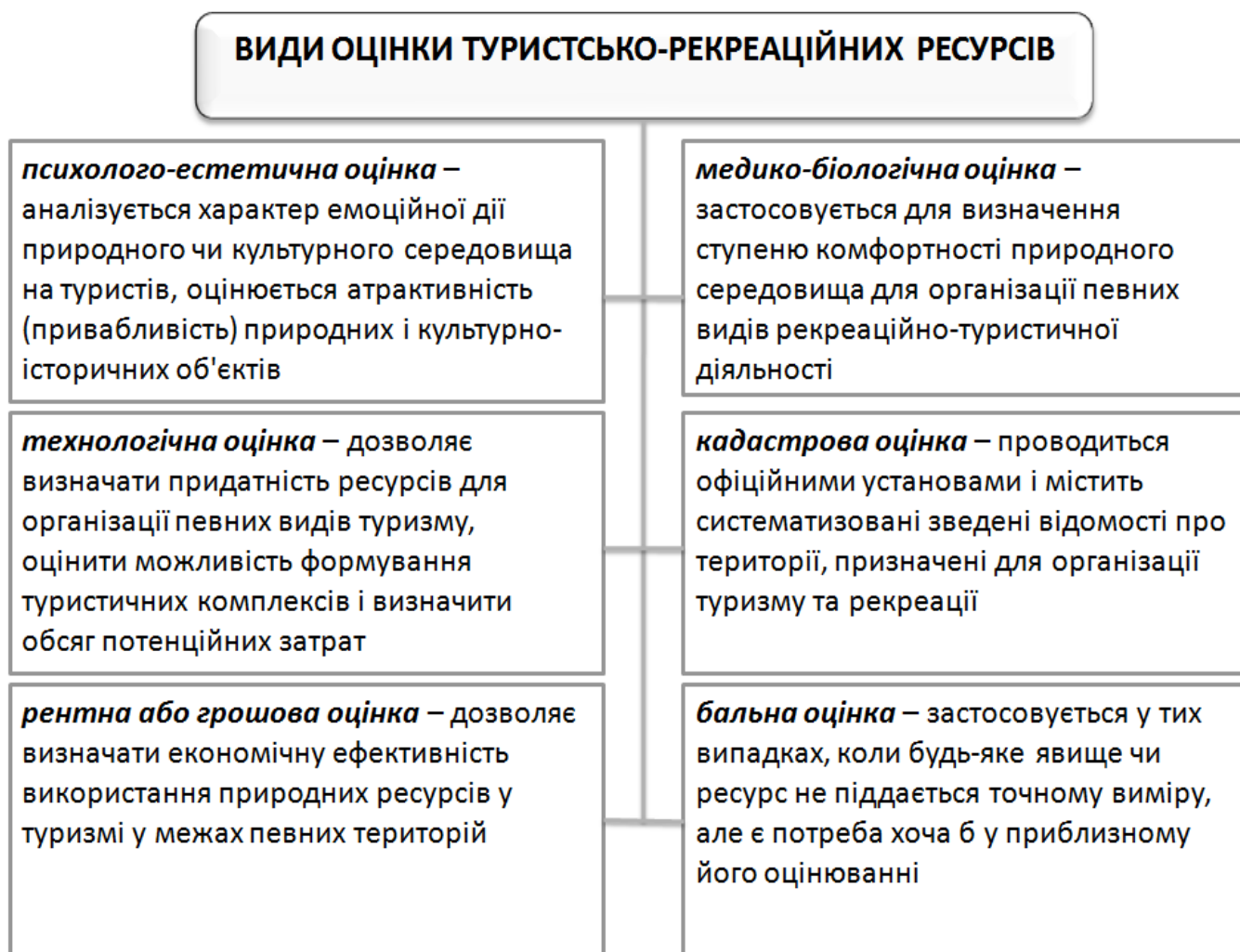

Рис. 1.6. Види оцінки туристсько-рекреаційних ресурсів (складено автором за даними [24])

У географії рекреації та туризму існує кілька методичних підходів до оцінювання туристсько-рекреаційних ресурсів певної території (рис. 1.6). Під туристсько-рекреаційним потенціалом розуміють сукупність природних, історичних, культурно-пізнавальних, розважальних, сакральних та інших об'єктів, які можуть бути використані для організації відпочинку, подорожей, екскурсій, занять спортом, лікування та оздоровлення населення.

Цей потенціал охоплює: природно-кліматичні ресурси (кліматичні умови, ландшафти, природні екосистеми тощо), історико-культурні ресурси (пам'ятки

історії й культури, твори мистецтва, археологічні об'єкти, національні традиції, етнічна самобутність), а також туристичну інфраструктуру та матеріально-технічну базу, які забезпечують можливість ефективного використання цих ресурсів.

Інфраструктура туризму – це сукупність об'єктів і систем, які створюють умови для доступу туристів до ресурсів і забезпечують комфортне перебування під час туристичних заходів.

Транспортна доступність відіграє ключову роль у визначенні туристсько-рекреаційного потенціалу території – це один із головних чинників оцінювання її привабливості для туризму.

Матеріально-технічна база охоплює цілу систему складових, зокрема:

- заклади розміщення (готелі, мотелі, автотуристичні табори);
- об'єкти громадського харчування (ресторани, кафе, їдальні);
- транспортну інфраструктуру й організації, що забезпечують подорожі (туристичні агентства, екскурсійні бюро);
- розважальні установи;
- інформаційні ресурси (туристично-інформаційні центри, мережі);
- додаткові послуги й сервісні системи.

Усі ці елементи взаємопов'язані, і відсутність навіть одного з них може суттєво ускладнити або унеможливити ефективний розвиток туризму на певній території.

Оцінювання туристичних і рекреаційних ресурсів може здійснюватися у двох формах – окремою (диференційованою) та комплексною (інтегральною). Диференційована оцінка надається кожному конкретному ресурсу або його окремим характеристикам у межах певного регіону чи всієї країни. Інтегральна оцінка охоплює цілісну територіальну ділянку, яка має однорідні риси та поєднує кілька типів ресурсів.

У науковій практиці виділяють три основні підходи до оцінювання природних ресурсів: біомедичний – оцінка впливу на здоров'я та самопочуття людини, психологічний – аналіз естетичних та емоційних вражень від території,

технологічний – вивчення можливостей використання ресурсів з урахуванням технічних і організаційних умов.

Зокрема, психологічна оцінка враховує естетичну привабливість території, зокрема її екзотичність і унікальність. Під екзотичністю розуміють ступінь контрастності між територією відпочинку і звичним середовищем проживання. Унікальність – це наявність рідкісних об'єктів або явищ, що викликають інтерес.

Технологічна оцінка відображає спосіб взаємодії людини з природним середовищем через застосування методів і засобів рекреаційної діяльності, тобто через «технологію» організації відпочинку.

Економічне оцінювання туристичних і рекреаційних ресурсів є важливим для прийняття рішень щодо інвестування в їх збереження, розвиток і ефективне використання. При цьому враховуються якісні характеристики, такі як привабливість місцевості, мальовничість ландшафтів, рівень комфорту тощо. Оцінювання цих ресурсів ускладнюється тим, що вони мають розглядатися з двох точок зору: організаторів туризму, які планують, розвивають і керують процесом; туристів і відпочивальників, які оцінюють ресурси через власний досвід і потреби.

1.2. Туристсько-рекреаційні ресурси як основа розвитку туризму та рекреації

З огляду на важливу роль туристичних і рекреаційних ресурсів для самих туристів, формування туристичних маршрутів, напрямків, витрат і, передусім, туристичної пропозиції, а також загального розвитку туризму, їх аналіз і оцінка є вкрай необхідними.

Тип туристичної діяльності визначає, який саме рекреаційно-туристичний ресурс стане основним чинником або додатковим елементом, що стимулює туристичні потоки.

Розподіл і класифікація туристичних і рекреаційних ресурсів чітко демонструють, що не всі з них мають однакове значення – кожен ресурс по-різному впливає на формування та збагачення туристичної пропозиції [23].

З огляду на таке розуміння, можна дійти висновку, що при оцінюванні туристичних і рекреаційних ресурсів варто приділяти особливу увагу антропогенним ресурсам. Більшість із них створено саме для потреб туристів і відпочивальників, а ті об'єкти, які не мали початково туристичного призначення, можуть бути адаптовані для задоволення рекреаційних потреб.

Загалом, туристичні та рекреаційні ресурси мають важливе значення, оскільки вони впливають на вибір напрямку подорожі, рівень туристичних витрат, задоволеність туристів та формування привабливої туристичної пропозиції. Вони є одним із ключових чинників, що визначають конкурентоспроможність туристичного продукту.

Усвідомлюючи значення туристичних і рекреаційних ресурсів, а також їхній вплив як на туристичні дестинації, так і на самих туристів, і враховуючи їхній просторовий розподіл та кількість, можна зробити висновок, що їх класифікація та типологія мають особливу важливість.

Правильне типологічне розмежування дозволяє ефективніше використовувати ресурси, сприяє швидшому і більш збалансованому розвитку туризму в кожному регіоні. Це, у свою чергу, позитивно позначається на задоволенні туристичних потреб, зростанні туристичних потоків і формуванні привабливої та конкурентоспроможної туристичної пропозиції [30].

Туризм, або індустрія гостинності, є однією з форм економічної діяльності, яка, окрім прямого прибутку, має значний вплив на розвиток інших секторів економіки – як безпосередньо, так і опосередковано. Завдяки туристичним переміщенням туризм активно впливає на географічний простір, змінюючи його різні складові. Цей вплив проявляється в економічній, соціальній, культурній та екологічній сферах [26].

Туризм базується на двох ключових складових: туристичному потоці та споживанні. Туристичний потік є головним просторовим чинником, тоді як споживання – основним елементом туристичної індустрії, що відображає економічний результат діяльності. При цьому туристичний рух завжди слугує поштовхом до виникнення туристичного споживання.

Туризм – це сукупність процесів і явищ, що виникають у результаті тимчасових переміщень людей до місць, які не є їхнім постійним місцем проживання. Ці поїздки здійснюються не з метою виконання щоденних робочих обов’язків, а для відпочинку, ведення справ, навчання чи інших короткострокових цілей [49].

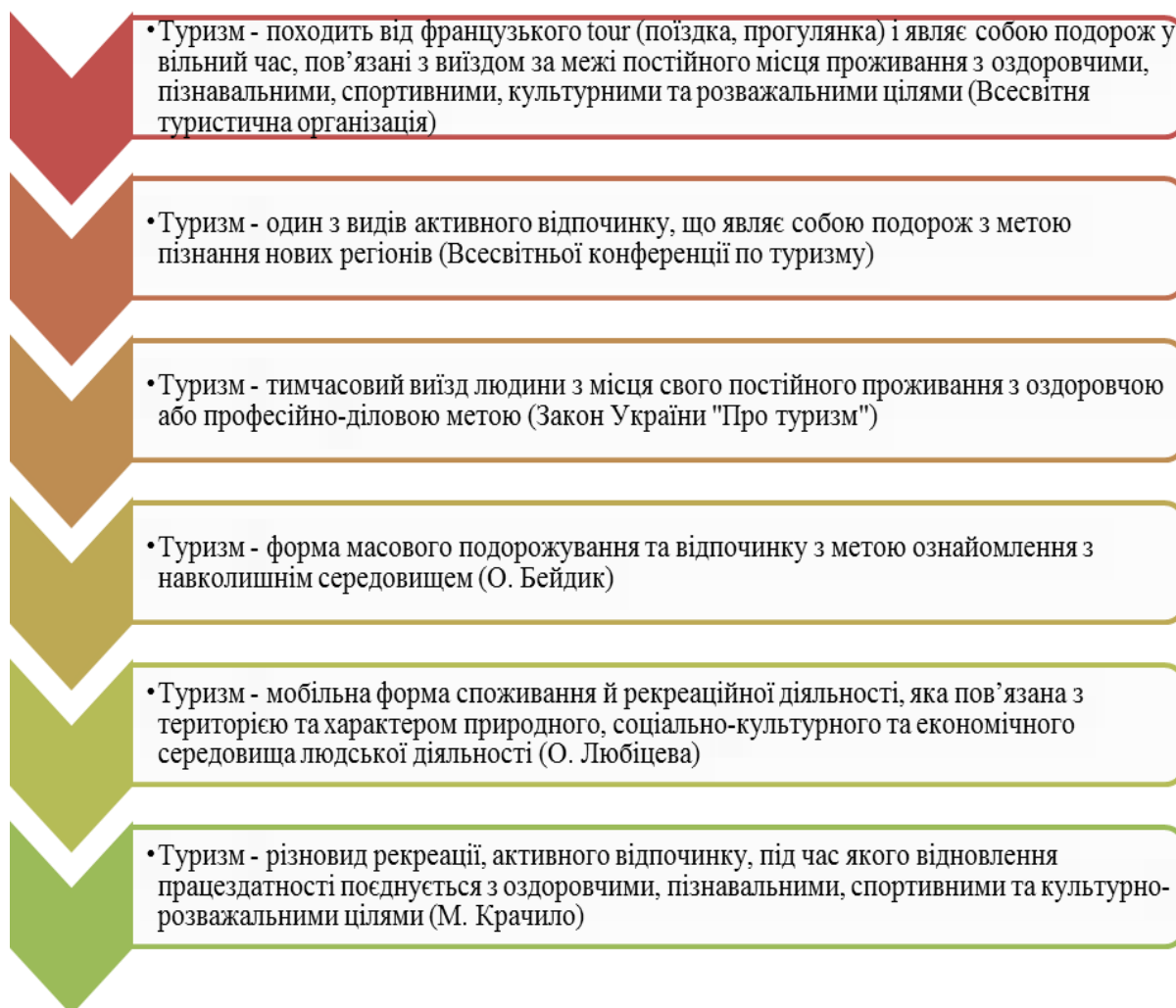

Рис. 1.7. Дефініції поняття «туризм» (узагальнено та побудовано автором за даними [5, 6, 27, 39, 55])

Туризм сьогодні є діяльністю світового масштабу, яка як географічне явище, пов’язане з переміщенням людей, товарів і послуг у просторі й часі, привертає значний інтерес географів та потребує ґрунтовного вивчення. Останніми роками туризм став однією з найпопулярніших форм дозвілля, займаючи провідне місце серед інших видів рекреаційної активності, що підтверджують численні соціологічні дослідження.

Загалом туризм є одним із ключових соціально-економічних явищ сучасного світу, розвиток якого визначається об'єктивними законами функціонування людського суспільства [27].

Туризм завдяки своїм соціальним функціям сприяє зближенню способу життя та побуту мешканців міст і сіл, виступаючи одним із чинників розвитку та вдосконалення соціальної структури суспільства. Серед основних завдань туризму особливо важливою є його рекреаційна роль.

Рекреація охоплює цілий комплекс явищ і занять, якими людина займається у вільний час – це можуть бути навчальні, лікувальні, розважальні чи інші види активності, що зазвичай здійснюються у спеціально відведених для цього районах за межами постійного місця проживання [27].

Рекреація – це сукупність заходів, спрямованих на відновлення доброго самопочуття та працездатності здорової, але стомленої людини [43]. Ця концепція охоплює всі форми відпочинку, включаючи санаторно-курортне лікування та туризм. Йдеться про відновлення емоційного стану, психічного здоров'я та працездатності завдяки відпочинку за межами дому – на природі, під час туристичних мандрівок тощо. Перебуваючи в рекреаційній зоні, турист може займатися різноманітними видами рекреаційної активності. Відпочинок забезпечує відновлення фізичних сил, здоров'я та психологічної енергії, витрачених під час роботи. Туризм, у свою чергу, є засобом популяризації фізичної культури й допомагає формувати звичку до активного відпочинку. Завдяки своїм рекреаційним функціям туризм можна розглядати як важливу складову оздоровчо-рекреаційної сфери.

Усі функції туризму й рекреації по-різному впливають на соціальні зміни в суспільстві, але кожна окремо сприяє розвитку особистості та виконує важливу виховну роль під час подорожей і оздоровчих заходів. Сьогодні туризм і рекреація є важливими чинниками для відновлення й посилення фізичних, розумових та емоційних ресурсів людини. Відпочинок має значення як для окремої особи, так і для країни загалом, адже населення є складовою частиною продуктивних сил суспільства. Крім того, туризм – це процес взаємодії та культурного обміну, під час

якого відбувається контакт між культурами як місцевого населення приймаючої території, так і тих, хто приїжджає [43].

Процес культурного контакту загалом приносить позитивні соціальні й освітні наслідки як для місцевого населення, так і для туристів. Іншими словами, туризм сприяє налагодженню соціальних зв'язків, духовному збагаченню, обміну культурними надбаннями, кращому розумінню традицій і звичаїв, що, своєю чергою, підвищує культурний та інтелектуальний рівень суспільства.

Сьогодні туризм має вагомим значення для сучасного суспільства. Його роль у житті людей, окремих регіонів, держав і навіть на міжнародному рівні є надзвичайно важливою, що визнається багатьма країнами та підтверджується документами міжнародних туристичних форумів.

Розвиток туризму й рекреації має бути спрямований на підтримку місцевої економіки, раціональне й дбайливе використання природних ресурсів, а також на створення користі для місцевих громад, зокрема через надання стабільних робочих місць. Ключову роль у забезпеченні сталого розвитку туризму мають відігравати національні й регіональні органи влади та туристичні організації.

Туризм є однією з найбільших та найшвидше зростаючих сфер економіки, а також відіграє важливу роль у зовнішньоекономічних зв'язках як розвинених, так і тих країн, що перебувають на шляху розвитку [49]. Швидкий розвиток туризму та значні валютні надходження від нього суттєво впливають на різні сектори економіки, стимулюючи формування й зміцнення туристичної індустрії.

Класифікація видів туризму – це система поділу туристичної діяльності за певними ознаками, яка допомагає впорядкувати різні форми туризму залежно від їхніх характеристик, цілей, умов і особливостей (рис. 1.8) [49].

Види туризму можуть виділятися за метою подорожі; за організаційною формою; за тривалістю; за сезоном; за територіальним охопленням; за способом пересування; за соціальною ознакою та ін.

Загалом класифікація туризму дозволяє зрозуміти різноманіття цієї сфери, краще організувати туристичні послуги, розробляти пропозиції для різних груп туристів та ефективно планувати розвиток туристичної індустрії.

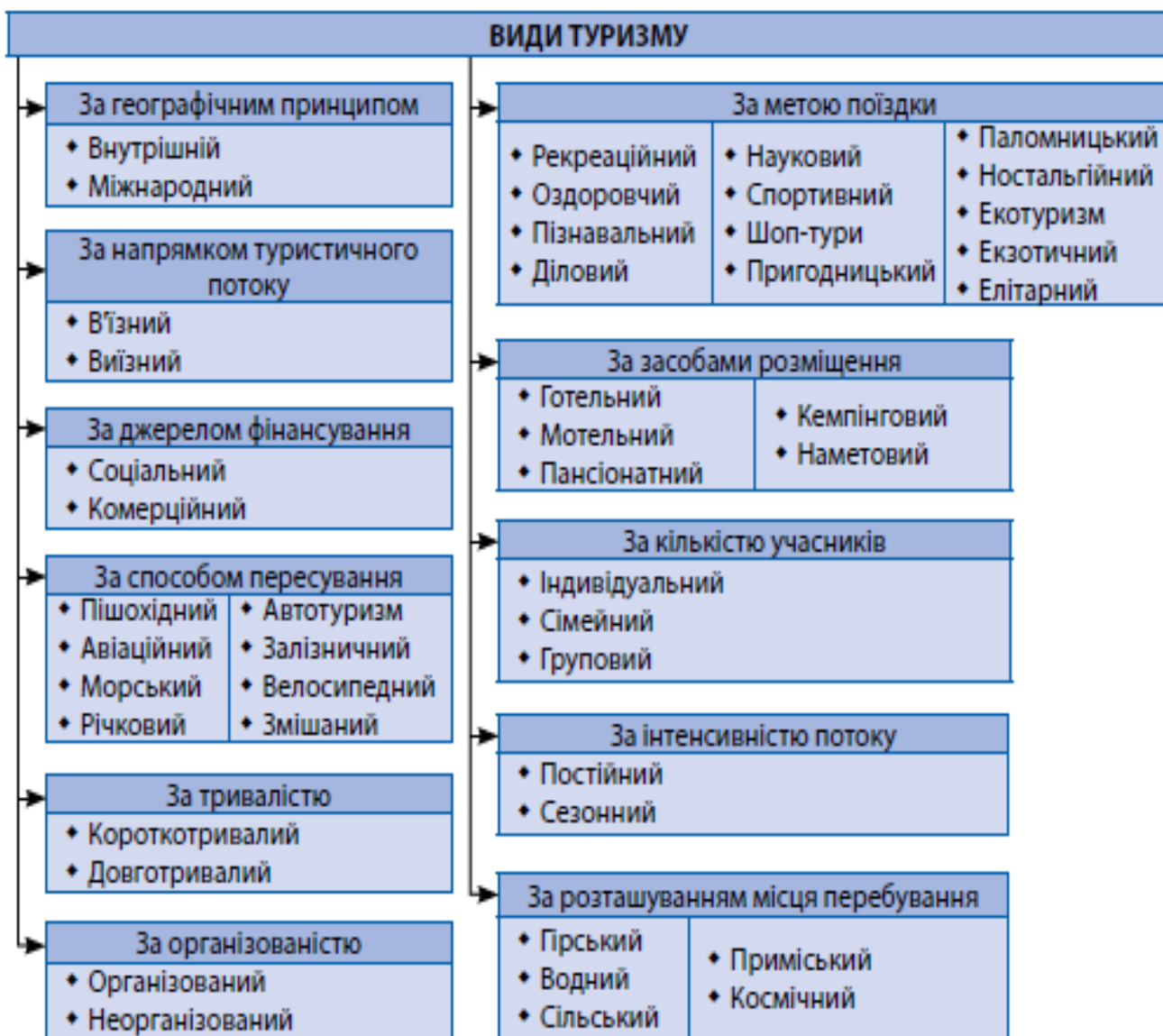

Рис. 1.8. Класифікація видів туризму (за даними [49])

1.3. Методичні засади дослідження туристсько-рекреаційних ресурсів

Під час проведення наукових досліджень завжди використовують певні підходи й методи, які допомагають досягти поставлених цілей. У бакалаврській кваліфікаційній роботі було застосовано описовий метод для аналізу й характеристики туристичних та рекреаційних ресурсів Івано-Франківської області – це один із класичних методів наукових досліджень.

Контент-аналіз у цій роботі використовувався для вивчення інформаційних джерел, а їхній відбір і аналіз здійснювався за допомогою літературного методу. Методи аналізу та синтезу, які є базовими для будь-якої наукової роботи, були

застосовані для дослідження особливостей розвитку туризму в Івано-Франківській області, аналізу туристичних потоків у регіоні та оцінки динаміки доходів від туристичної галузі. Оцінювання наявних туристичних і рекреаційних ресурсів Івано-Франківської області здійснювалося за допомогою методу синтезу.

Історичний метод дозволив виявити, як змінювалося використання туристичних і рекреаційних ресурсів упродовж певного періоду. Також було проаналізовано ключові фактори, що впливають на розвиток туризму в цьому регіоні та зроблено прогноз загальних тенденцій у туристичній сфері [49].

Метод класифікації було застосовано для дослідження різновидів туристичних і рекреаційних ресурсів, а також для аналізу типів туризму та форм рекреаційної діяльності. Завдяки математико-статистичним методам вдалося зібрати, опрацювати та впорядкувати статистичні дані щодо розвитку туризму в Івано-Франківській області, зокрема стосовно кількості прибуттів, а також основних макроекономічних показників [49].

За допомогою методу порівняння було здійснено просторовий аналіз наявності та особливостей використання туристичних і рекреаційних ресурсів Івано-Франківської області. У результаті вдалося встановити спільні риси та відмінності в їх розподілі та використанні. Також було проведено порівняльний просторово-часовий аналіз, зокрема за показниками кількості туристичних прибуттів і рівня туристичного попиту.

В географічних дослідженнях важливу роль відіграє також застосування графічного й картографічного методів. Їх використовують для створення карт, схем, графіків, діаграм тощо, що дозволяє наочно відобразити зібрану інформацію та представити її у вигляді графічних або картографічних моделей.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНІ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Природно-географічні ресурси

Івано-Франківська область знаходиться в центрі Європи, на південному заході України, де сходяться два великі природно-географічні регіони – Східноєвропейська рівнина та Східні Карпати [20].

Рис. 2.1. Розташування Івано-Франківської області на карті Європи [40]

Івано-Франківська область розташована на відстані 250-300 км від кордонів найближчих європейських країн, що сприяє розвитку ефективних транспортно-логістичних зв'язків із Європою. Її площа становить 13,9 тис. км², що дорівнює 2,3% від загальної території України, і за цим показником вона займає 22 місце серед усіх областей країни. Область межує: на заході та півночі – з Львівською, на північному сході – з Тернопільською, на південному сході – з Чернівецькою, на південному заході – з Закарпатською, а на півдні – з повітом Марамуреш, що в Румунії [20].

Рис. 2.2. Розташування Івано-Франківської області в межах України [40]

Івано-Франківська область хоч і має відносно невелику площу, однак вирізняється надзвичайною мальовничістю рельєфу. Близько третини її території займають Карпатські гори, а решту – передгір'я та рівнинні території. Рівнинна частина розташована на північному сході області, поблизу річки Дністер, і саме тут знаходиться обласний центр – місто Івано-Франківськ, що розташоване на висоті 255 метрів над рівнем моря. Передгір'я представлені горбистими ландшафтами. Гірська частина включає Східні Карпати, до яких належать масиви Горгани, Чорногора, Покутсько-Буковинські Карпати, Гриняви та Чивчини. На Чорногірському хребті, на межі з Закарпатською областю, височіє найвища вершина України – гора Говерла (2061 м) [20].

Клімат області характеризується м'якою зимою (середня температура близько -5°C) та теплим літом (приблизно $+18^{\circ}\text{C}$), що створює сприятливі умови для відпочинку й оздоровлення протягом усього року. На схилах Карпат сніг тримається кілька місяців, що є важливим чинником для розвитку гірськолижного туризму. Багато річок мають стрімку течію, утворюючи пороги й водоспади, що робить їх привабливими для занять водним туризмом. Найбільші водні артерії

регіону – це легендарний Дністер і стрімкий Прут, який починається біля підніжжя Говерли [20].

Рис. 2.3. Фізична карта Івано-Франківської області [20]

Карпатські річки мають вузькі та глибокі долини, а їхні русла часто кам'яністі й порожисті. Загальна густота річкової мережі становить 1,3 км на квадратний кілометр. Водопостачання гірських і передгірських річок є змішаним – переважно за рахунок снігових і дощових опадів, а підземні води відіграють додаткову роль.

Гідрографічна мережа області представлена притоками басейну річки Дністер та суббасейну річки Прут. Найбільш розвинена сітка правих приток, які формуються в Карпатах [20].

Рис. 2.4. Водні ресурси Івано-Франківської області, 2024 [40]

В Івано-Франківській області нараховується десять курортних місцевостей. Тут для лікування використовуються природні ресурси, зокрема кліматотерапія та мінеральні ванни. Серед найвідоміших курортів – низькогірні Татарів, Яремче й Микуличин (Яремчанська міськрада), Мислівка та Новий Мізунь у Долинському районі, Шешори та місто Косів у Косівському районі. До високогірних курортів належать Ворохта й Яблуниця, що також підпорядковуються Яремчанській міській раді. У передгір'ї розташований бальнео-грязевий курорт Черче в Рогатинському районі. Особливої уваги заслуговує джерело мінеральної води «Горянка» в селі Новий Мізунь, яке за своїми властивостями подібне до знаменитої трускавецької «Нафтусі».

Цілющі властивості джерела «Буркунт», особливо ефективного при лікуванні захворювань внутрішніх органів, були відомі ще в XIX ст. На території Івано-Франківської області виявлено близько 300 джерел і родовищ мінеральних вод з різноманітним хімічним складом. Ці підземні води мають оздоровчу та лікувальну дію завдяки вмісту природних газів, комплексу мінеральних солей, мікроелементів і інших активних сполук. Клімат регіону також сприятливий для лікування хвороб опорно-рухового апарату, нервової, серцево-судинної та дихальної систем. Водночас готельна інфраструктура області потребує модернізації, оскільки в багатьох випадках не відповідає сучасним стандартам, а матеріально-технічна база часто є застарілою.

Одним із найдавніших туристичних осередків Івано-Франківщини є місто Яремче, розташоване в живописній долині серед гір, на березі річки Прут. На території Яремчанської міської ради функціонує понад 200 туристично-рекреаційних закладів і більше ніж 500 садиб сільського туризму [20].

Серед найпопулярніших туристичних локацій регіону варто відзначити: Манявський скит і Манявський водоспад (Богородчанський район); Гошівський монастир (Долинський район); найвищу вершину України – гору Говерлу (2061 м); колишню астрономічну обсерваторію на горі Піп Іван; високогірні озера Несамовите й Марічейка; національний заповідник «Давній Галич»; музеї Писанки та народного мистецтва Гуцульщини і Покуття у місті Коломия.

Серед визначних природних та туристичних об'єктів Івано-Франківщини слід виділити: скелі Довбуша поблизу села Бубнище, неподалік від міста Болахів; скельний масив «Писаний Камінь» у Верховинському районі; Водоспади «Сріблясті» в селі Шешори Косівського району; Бухтівецький водоспад, розташований у Надвірнянському районі; Вузькоколіяну залізницю «Карпатський трамвай» у Долинському районі; Сокільський хребет, що пролягає на території Косівського району; Карпатський національний природний парк та багато інших мальовничих місць.

На Прикарпатті туристам пропонуються різноманітні захопливі маршрути, серед яких: пішохідні гірські походи через масиви Чорногори та Горган; водні мандрівки Дністровським каньйоном, а також річками Білий і Чорний Черемош та Прут; велосипедні тури мальовничими маршрутами Яремчанщини та Косівщини; автомобільні подорожі, зокрема маршрутом «Золоте кільце південної Галичини», який охоплює численні пам'ятки культури й архітектури, пов'язані з українською, польською, австрійською, румунською та татарською спадщиною [18].

В області знаходиться найвідоміший гірськолижний курорт України – «Буковель», що розташований у селі Поляниця, підпорядкованому Яремчанській міській раді. Окрім Буковелю, можливість покататися на лижах туристи мають також у таких місцях, як Яблуниця, Верховина, Ворохта, Вишків, Косів і Тюдів.

На річці Дністер, поблизу сіл Одаїв та Ісаків у Тлумацькому районі, розташовані мальовничі локації, які чудово підходять для занять дельтапланеризмом та парапланеризмом.

Любителям активного відпочинку також пропонуються різноманітні маршрути для катання на гірських велосипедах, кінних прогулянок, поїздок на

квадроциклах та інших видах транспорту.

Водні маршрути в регіоні користуються значною популярністю. Зокрема, сплави гірськими річками, такими як Білий і Чорний Черемош, Прут і Лімниця, є найкращими в період активного танення снігів – із кінця квітня до початку травня. А рівнинними ділянками Дністра з його мальовничими каньйонами зручно подорожувати на плотах у період із травня до вересня.

Розгалужена мережа рекреаційних закладів різних форм власності – понад 500 об'єктів із загальною місткістю близько 20 тисяч місць – створює сприятливі умови для розвитку лікувально-оздоровчих, туристичних і спортивних послуг, у тому числі й для іноземних гостей. В області функціонують сучасні туристично-рекреаційні комплекси, які дозволяють проводити різноманітні ділові заходи, зокрема форуми, конференції, семінари та круглі столи.

У сфері туризму працює понад 200 організацій, а також діє мережа з 10 туристично-інформаційних центрів, що забезпечують підтримку та супровід туристів [18].

Все більшої популярності набуває сільський туризм. Близько 800 господарів приймають гостей у власних садибах, приваблюючи зручною системою розміщення, близькістю до природи, вигідним поєднанням вартості та якості послуг, щирою гостинністю, затишною атмосферою та смачними стравами традиційної кухні.

2.2. Природно-антропогенні ресурси

Близько третини території області вкрито лісами, які становлять 10% від загального лісового фонду України. Регіон вирізняється багатим і різноманітним світом флори та фауни. На території Івано-Франківщини збереглися 120 видів рослин, занесених до Червоної книги України.

Івано-Франківська область здавна відома своєю мальовничою природою, її багатством і добрим станом збереження, а також унікальною історико-культурною спадщиною та значним рекреаційно-оздоровчим потенціалом. Усі ці переваги сприяли формуванню природно-заповідного фонду, який відповідає сучасним

вимогам у сфері екології, охорони природи, освіти, виховання та естетики.

На території області налічується 438 заповідних територій і об'єктів загальною площею 186,5 тисячі гектарів. Рівень заповідності становить 13,4%, що є одним із найвищих показників в Україні [40].

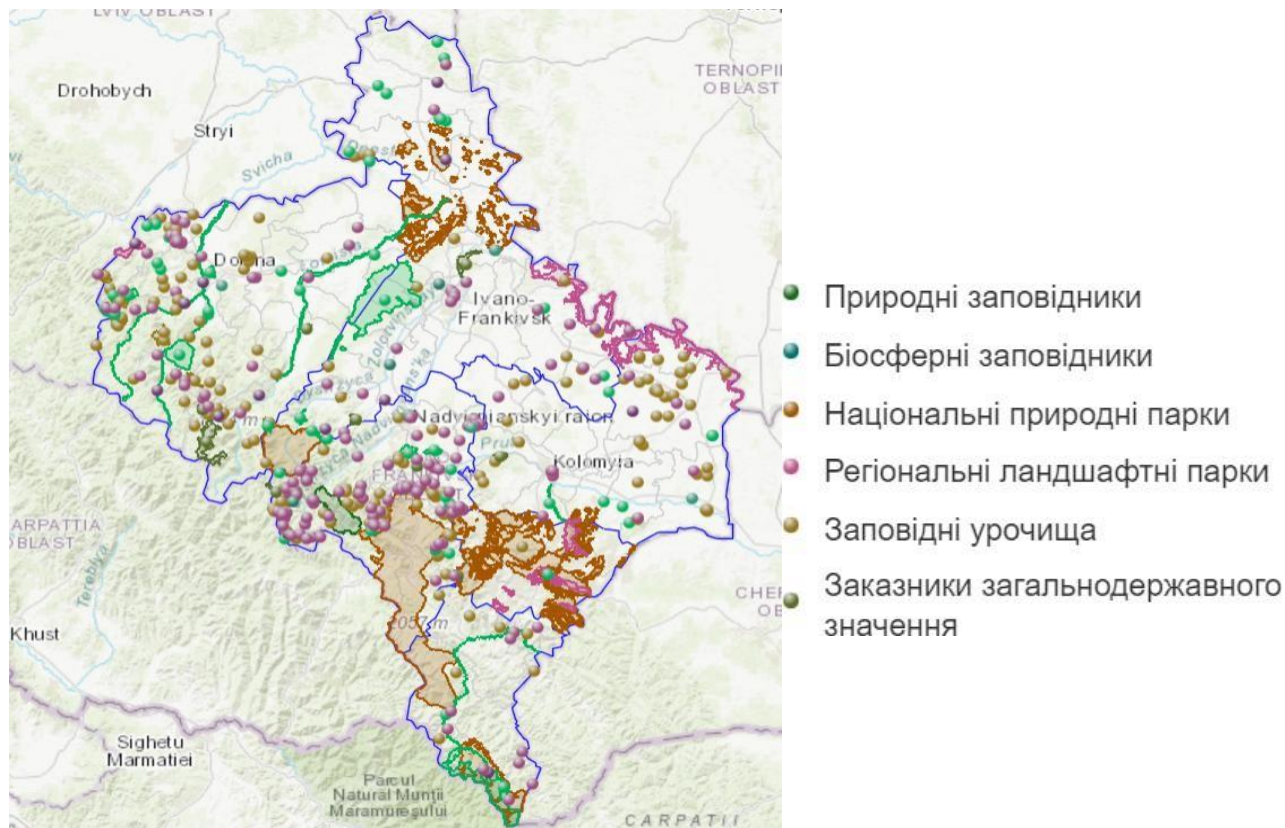

Рис. 2.5. Природно-заповідний фонд Івано-Франківської області [40]

Урочище над річкою Прут є місцем розташування Княздвірського тисового заповідника – найбільшого в Європі. Його площа складає 115 га. Тис – дуже повільно зростаюче дерево, яке може жити до 5 тис. років. У заповіднику серед кленів, ясенів, смерек і грабів росте понад 300 тис. тисових дерев різного віку, найстаршому з яких – близько 500 років. Догляд за унікальними насадженнями здійснюють фахівці Печеніжинського лісництва Коломийського ліскокомбінату.

Одним із найвідоміших природоохоронних об'єктів області є Карпатський національний природний парк – перший національний парк в Україні, створений у 1980 році як природно-рекреаційний комплекс. Його площа становить 50,3 тис. гектарів. Завдяки сприятливим кліматичним умовам, унікальним біогеографічним особливостям і глибоким етнографічним традиціям, ця територія з початку ХХ ст.

активно використовується для туризму та відпочинку [40].

Серед найпривабливіших туристичних локацій Івано-Франківщини варто виділити гірські масиви та унікальні природні комплекси Чорногори й Горган, які є частиною Карпатського національного природного парку.

Справжньою окрасою Карпат вважається Косівщина – край, що захоплює своїми краєвидами та природним багатством. Це також центр збереження автентичної гуцульської культури, традицій, побуту й знаменитого декоративно-прикладного мистецтва, яке має визнання далеко за межами України. Косівщина давно відома як один із популярних регіонів для туризму. На її території площею 32,2 тис. га створено національний природний парк «Гуцульщина». Звідусіль відкриваються краєвиди на величні та привабливі гірські хребти Покутських Карпат – круті схили, переважно вкриті мішаними лісами з переважанням букових і грабових насаджень.

Серед Карпатських Горган прихований ботанічний заказник «Скит Манявський» - один із найгарніших природних куточків Прикарпаття. Його територія вкрита густими ялицевими, смереково-буково-ялицевими лісами, а також єдиним в області місцем, де зростає польська модрина [20].

Івано-Франківщина багата на інші заповідні об'єкти, кожен з яких вражає своєю унікальністю та природною красою. Збереження цих територій – важливе завдання для природоохоронних організацій, громадських ініціатив і всього суспільства. Це сприяє формуванню екологічної свідомості, відповідального ставлення до довкілля та залученню людей до охорони природної спадщини.

2.3. Суспільно-історичні ресурси

2.3.1. Історико-культурні ресурси. Прикарпаття має багату княжу історію. У межах області знаходяться шість міст, що згадуються в літописах Київської Русі, серед яких – Тисмениця (1143 р.), Снятин (1158 р.), Городенка (1195 р.), Тлумач (1213 р.) та Коломия (1240 р.). [11, 21].

Івано-Франківська область вирізняється значною культурною й історичною спадщиною. Серед її найцінніших архітектурних пам'яток – церква святого

Пантелеймона поблизу Галича (XII ст.), Манявський скит (XVII ст.), а також численні дерев'яні храми гуцулів і бойків, відомі далеко за межами України. Зокрема, дві з них – церкви в Рогатині та Нижньому Вербіжі Коломийського району – входять до списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. За кількістю пам'яток архітектури та містобудування область, попри свої компактні розміри, посідає третє місце в Україні [21, 56].

Рис. 2.6. Історико-культурні ресурси Івано-Франківської області [40]

Нині в Івано-Франківській області державою охороняється 1360 пам'яток архітектури, з яких 87 мають статус національного значення. Переважно це зразки дерев'яної та кам'яної архітектури, а також об'єкти житлового та громадського будівництва, що зосереджені переважно в історичних містах регіону.

Область вирізняється значною кількістю цінних історичних і культурних

об'єктів, серед яких пам'ятки ще XII ст., зокрема церква святого Пантелеймона, Успенський собор і храм Різдва Христового [40].

Хоча Івано-Франківщину часто асоціюють із гірськолижними курортами, вона також має добре розвинену мережу санаторно-курортних та оздоровчих закладів, найбільше з яких зосереджено в місті Яремче. Це місто має потужну природну й рекреаційну базу, що сприяє розвитку туристичної інфраструктури в регіоні.

Найпопулярнішим туристичним напрямком залишається Буковель. Завдяки сучасній інфраструктурі та багатим природно-рекреаційним ресурсам цей курорт щороку приваблює тисячі туристів як з України, так і з-за кордону.

У Івано-Франківську є шість архітектурних пам'яток, що мають статус національного значення. Серед них – Колегіальний костел Пречистої Діви Марії, зведений у 1703 році в стилі бароко з елементами ренесансу та Костел єзуїтів, побудований у 1729 році, який нині функціонує як Катедральний собор Святого Воскресіння. До цього переліку також входить Колегія єзуїтів (1742 рік), Вірменський костел 1762 року, який сьогодні відомий як Собор Святої Покрови Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії, а також пивоварний завод, заснований у 1767 році – перше промислове підприємство міста, що, на жаль, не збереглося до наших днів.

Окреме місце займає Меморіальний сквер – колишній міський цвинтар, відомий також як Станіславський некрополь. Перші згадки про нього датуються 1782 роком. Тут були поховані близько десяти тисяч мешканців міста та військових [40].

Малі історичні міста Івано-Франківської області мають багаті історико-культурні ресурси. Це, зокрема, старовинні замки, древні церкви, а також житлові й громадські пам'ятки, як-от Пнівський та Галицький замки. У регіоні розташовані чотири давньоруські міста – Галич, Тисмениця, Снятин, Тлумач – зі значною кількістю історичних і культурних пам'яток. Тут знаходяться місця, пов'язані з життям і діяльністю видатних діячів української історії та культури, наприклад, пам'ятник Марку Черемшині в Снятині, меморіальна дошка Наталі Кобринській у

Болехові, пам'ятний знак Ярославу Лопатинському в Долині. Також тут розташовані місця важливих історичних подій, зокрема опришківського руху та національно-визвольної боротьби українців – у Яремчі, Галичі. Крім того, окремі міста, такі як Косів і Яремче, є осередками традиційних українських ремесел – писанкарства, ткацтва, вишивки, різьблення по дереву, гончарства та інших [21].

У малих історичних містах Івано-Франківської області під державною охороною перебувають 28 костелів і 4 синагоги. Більшість костелів виконані в бароковому стилі, вони вражають своєю монументальністю та величчю – серед них костел 1760 року в Городенці, костел Святого Миколая в Рогатині, костел Різдва Пресвятої Діви Марії в Долині, а також стара синагога в Болехові. Охороняються також кілька монастирів, причому три з них досі виконують свої релігійні функції, тоді як колишній жіночий монастир Василіанок у Рогатині нині використовується як лікарня. Варто зазначити, що ці історико-культурні об'єкти лише частково залучені до розвитку пізнавального, наукового та інших видів туризму, який має потенціал не тільки для місцевого, а й для всеукраїнського та міжнародного рівня.

У часи феодалізму в історичних містах Івано-Франківського регіону існувало чимало етнографічних груп. Найкраще до нашого часу зберегли свої традиції бойки та гуцули, основними центрами яких у межах області є Болехів і Долина, Надвірна та Косів. Збереження їхніх давніх звичаїв, обрядів та основних ремесел, а також їх популяризація на туристичному ринку України та Європи є одним із головних завдань національних туристичних організацій. У 35 музеях малих міст області зберігається понад 380 тисяч експонатів, а щороку їх відвідує близько 560 тисяч осіб. Загалом у цих музеях відкрито понад 240 виставок і проводиться понад 7000 екскурсій. Однак через брак виставкових площ демонструється лише близько 2% музейних фондів, що робить проблему розширення експозицій дуже актуальною. Кількість відвідувачів музеїв у малих містах області щороку змінюється. Водночас регіон може похвалитися значною кількістю музеїв різного профілю – історичних, архітектурних, літературних, краєзнавчих та інших [21].

На території Івано-Франківської області збереглися залишки чотирьох старовинних замків: замок XVI ст. в селі Пнів Надвірнянського району, замки XVII

ст. в селах Раковець і Чернелиця Городенківського району, а також руїни Старостинського замку (XIV-XVIII ст.) у місті Галич. Окремий інтерес становлять пам'ятки промислової та інженерної архітектури, зокрема унікальна доменна піч початку XIX ст. в урочищі Ангелів біля села Ясеня Рожнятівського району, а також солеварні кінця XIX – початку XX ст. в Долині та Болехові – єдиний в Україні приклад подібних споруд, що збереглися донині. Серед промислових пам'яток варто також згадати пивоварний завод 1767 року в Івано-Франківську. Найдавнішим містом області є Галич, перша письмова згадка про який датується 898 роком; свого часу він був столицею могутнього Галицького князівства та Галицько-Волинської держави. Тут нині діє Національний заповідник «Давній Галич». Найбільшим культурним і економічним центром регіону є обласний центр – Івано-Франківськ, населення якого становить близько 237 тис. осіб, а його історія налічує понад 350 років [21].

Важливим культурним і духовним центром Івано-Франківщини є місто Коломия – третє за чисельністю населення після Івано-Франківська та Калуша. Жителі Коломиї та навколишніх сіл створили багато цінних пам'яток духовної й матеріальної культури. Справжньою скарбницею народних ремесел є Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського, що працює з 1935 року, а також музей «Писанка» з унікальною архітектурою у формі великої писанки, де зібрано понад 12 тисяч писанок з різних регіонів України та з-за кордону.

Коломийський музей «Писанка» (рис. 2.7) вважається одним із найоригінальніших музеїв України. Він розташований у незвичайній будівлі, виконаній у формі гігантської писанки заввишки 13 метрів. Саме на території Гуцульщини та Покуття українське мистецтво писанкарства досягло найвищого рівня майстерності. Експозиція музею розкриває багатовікову історію писанкарства, демонструє різноманітні техніки розпису та багатство орнаментальних мотивів.

Рис. 2.7. Музей «Писанка», м. Коломия [40]

З етнографічного погляду населення Івано-Франківської області поділяється на чотири основні групи: Опілля, Покуття, Бойківщина та Гуцульщина. Їхні жителі й сьогодні зберігають певні відмінності у мові, одязі, культурі та побуті, що саме по собі приваблює туристів.

У регіоні активно розвинені різні види художніх народних ремесел. Під руками майстрів-різьбярів, гончарів, мосяжників, ткачів народжуються унікальні вироби, які знаходять поціновувачів далеко за межами України. Визнаним центром гуцульського мистецтва є місто Косів, де постійно діє мистецький ярмарок.

2.3.2. Подієві ресурси. Івано-Франківська область багата на культурні, етнографічні та мистецькі події, які відображають традиції, історію та сучасний розвиток регіону. Серед них особливе місце посідають фестивалі, що охоплюють гуцульську культуру, українську народну творчість і сучасне мистецтво.

Традиційними для регіону стали міжрегіональні гуцульські фестивалі та міжнародні фольклорні свята, що проходять у Коломиї, міжобласні фестивалі, такі як «Покутські візерунки» в Городенці, а також фестивалі сучасної української пісні, наприклад, «Золотий тік» у Бурштині [50].

Міжрегіональні гуцульські фестивалі. «Гуцульська родина» - один із найвідоміших фестивалів, що традиційно проходить влітку, зазвичай у липні.

Проводиться з кінця ХХ ст. Гуцульська культура є серцем Івано-Франківщини, тож її популяризація відбувається через численні фестивалі, що збирають учасників і гостей з різних регіонів України. Ці фестивалі сприяють збереженню гуцульських традицій, музики, танців, ремесел та кухні.

Міжнародні фольклорні фестивалі в Коломиї. Зазвичай проходять восени, у вересні-жовтні. Перші такі фестивалі почали проводитися з 1990-х років. Вони стали платформою для обміну фольклорними традиціями між Україною та іншими країнами (Польща, Румунія, Словаччина та інші). Коломия є центром народного мистецтва і традиційного фольклору. Тут проходять міжнародні фестивалі, які залучають фольклорні колективи з-за кордону, що сприяє культурному обміну і популяризації української культури на світовій арені.

Міжобласні фестивалі «Покутські візерунки» в Городенці. Проводиться зазвичай влітку, у липні. Цей фестиваль започаткований на початку 2000-х років, він підкреслює унікальність покутської культури – відомої своїми особливими візерунками на вишивках і килимах. Фестиваль «Покутські візерунки» є важливою подією, що демонструє унікальність Покутського регіону – етнографічної частини Івано-Франківщини. Захід зосереджується на автентичних візерунках, ремеслах, традиційній вишивці, які є символом місцевої ідентичності.

Фестивалі сучасної української пісні «Золотий тік» у Буриштині. Проводиться щорічно влітку, часто у червні або липні. З 1990-х років цей фестиваль став однією з найважливіших платформ для популяризації сучасної української музики, особливо молодіжних напрямків. Цей фестиваль акцентує увагу на сучасній українській музиці, розвитку молодих талантів і популяризації нових музичних форм. Він демонструє динамічний розвиток культури регіону та його відкритість до нових творчих тенденцій [50].

Загальна роль цих фестивалів – це збереження автентичних традицій, музики, ремесел, одягу. Також ці заходи приваблюють туристів з усієї України і закордону. Сприяють об'єднанню громад, налагодженню культурних контактів.

Подієві ресурси Івано-Франківської області формують культурний імідж регіону, сприяють розвитку туризму, збереженню і популяризації традицій та

мистецтва. Вони є важливою складовою соціокультурного життя області і відображають її етнічну і мистецьку унікальність.

2.4. Інфраструктурні ресурси

Географічне розташування області є досить вигідним, оскільки вона лежить на перетині важливих транспортних маршрутів із заходу на схід та з півночі на південь. Завдяки цьому Івано-Франківщина має добре розвинену транспортну інфраструктуру.

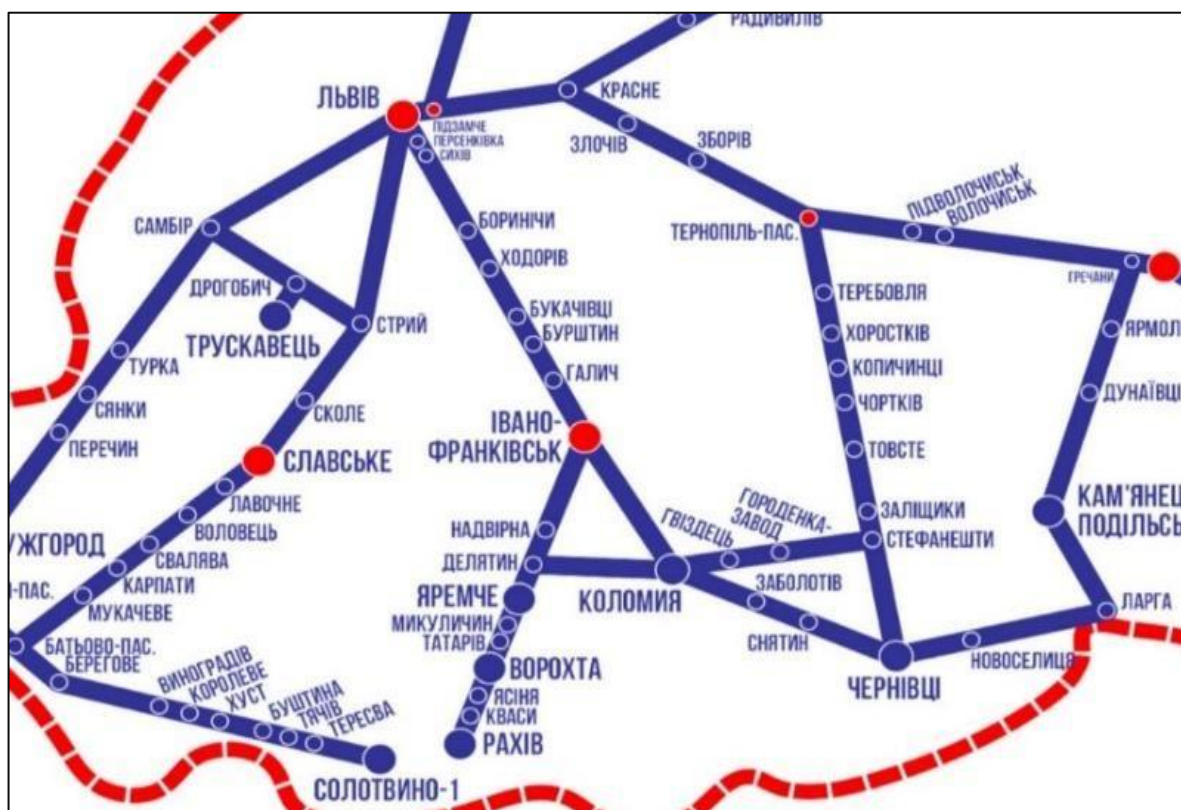

Рис. 2.8. Схема пасажирського залізничного сполучення Івано- Франківської області [40]

Загальна довжина залізничних шляхів в області становить 495,6 км. На її території розміщено 35 залізничних станцій, а щільність залізничної мережі складає 35,5 км на кожні 1000 км². Основними залізничними вузлами є Івано-Франківськ, Калуш і Коломия, які з'єднують область з іншими регіонами України та забезпечують вихід країни до держав Західної, Центральної та Південної Європи. У гірських районах для транспортування лісу прокладені вузькоколіїні залізниці [18].

В області добре розвинений автомобільний транспорт. Основні автомобільні траси проходять за маршрутами: Львів-Івано-Франківськ-Чернівці, Івано-Франківськ-Долина-Стрий, Івано-Франківськ-Надвірна-Рахів-Ужгород, Коломия-Чернівці, Надвірна-Воловець-Мукачево. Загальна довжина автомобільних доріг становить близько 4,4 тисячі кілометрів, причому всі вони мають тверде покриття, що є особливо важливим для гірських територій. Основні шосе забезпечують сполучення Івано-Франківська з такими містами, як Львів, Чернівці та Ужгород. Крім того, до 2024 року в Івано-Франківську функціонував аеропорт [18].

Висока лісистість, мальовничі пейзажі, наявність унікальних ділянок дикої природи, багатий рослинний і тваринний світ, різноманітний рельєф, велика кількість річок і чистота природних вод роблять рекреаційні ресурси Івано-Франківської області надзвичайно цінними. Завдяки цьому регіон вважається одним із найперспективніших рекреаційних районів України. На території області сформувалися такі відомі рекреаційні райони, як Косівський та Шешорський, кожен з яких має свої неповторні природні комплекси.

Сьогодні в області діють 5 курортних зон, 11 санаторіїв, 5 туристичних баз, 7 спортивних баз, 7 будинків відпочинку та 7 дитячих таборів. Для відпочинку створені спеціальні зони, прокладено понад 400 км туристичних і пізнавальних маршрутів, серед яких популярні: «На озеро Несамовите», «Погорілець-Шешурська-Марічейка», «На гору Говерла». Серед відомих курортів – низькогірні Косів, Татарів, Яремче, Ворохта, а також бальнеогрязевий передгірний курорт Черче [20, 40].

В області працюють 18 готелів. Туристів приймають такі заклади, як готель «Верховина», туристичні бази «Прикарпаття» (Івано-Франківськ), «Гуцульщина» (Яремче), «Карпатські зорі» (Косів), «Сріблясті водоспади» (с. Шешори), «Смерічка» (с. Люча), «Гірська» (с. Яблуниця). Турбази «Гірська» та «Гуцульщина», а також туристичний готель «Верховина» оснащені лижними підйомниками [20].

2.5. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО

Станом на 2024 рік в Україні було зареєстровано 8 об'єктів, включених до Світової спадщини ЮНЕСКО, що становить приблизно 0,69% від загальної кількості таких об'єктів у світі [56].

Рис. 2.9. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні [56]

До переліку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО, пов'язаних з Івано-Франківською областю, входять букові праліси Карпат (які також охоплюють інші області України та території кількох європейських країн), а також дві дерев'яні церкви – церква Святого Духа в Рогатині та церква Різдва Пресвятої Богородиці в селі Нижній Вербіж Коломийського району. Ці храми є частиною спільного об'єкта «Дерев'яні церкви Карпатського регіону в Польщі та Україні», до складу якого входить 16 церков – по вісім з кожної країни.

Окрім основного переліку Світової спадщини, ЮНЕСКО також веде список шедеврів усної та нематеріальної культурної спадщини людства, який охоплює традиції різних народів. Наразі в цьому списку налічується понад 500 елементів, з яких лише три – українські. До категорії об'єктів, що потребують негайної

охорони, віднесено козацькі пісні з Дніпропетровської області, а до репрезентативного списку включено петриківський розпис і косівську мальовану кераміку.

В Україні також існує власний реєстр нематеріальної культурної спадщини – національний список, до якого спочатку вносять елементи, перш ніж подавати їх на розгляд до ЮНЕСКО. Із Прикарпаття до цього переліку входять гуцульська писанка та верховинська коляда.

РОЗДІЛ 3

ПРОСТОРОВО-ЧАСОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

3.1. Сучасний стан розвитку туризму в Івано-Франківській області

Туризм є важливим стратегічним напрямом соціально-економічного розвитку Івано-Франківської області. Регіон вважається одним із найпривабливіших і найпопулярніших туристично-рекреаційних центрів України [40].

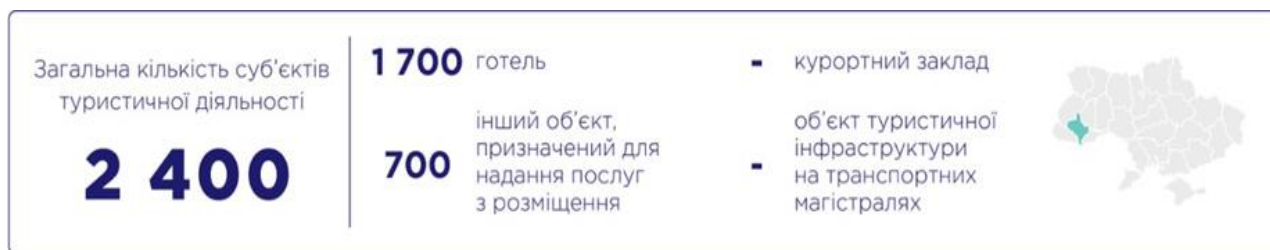

Рис. 3.1. Суб'єкти туристичної діяльності [15]

У 2024 році Івано-Франківську область відвідали 2,5 млн. осіб, а сума туристичного збору склала 33,1 млн. грн. Основними природними рекреаційними ресурсами регіону є гірські пейзажі та сприятливе екологічне середовище. В області добре розвинені як природні, так і історико-культурні об'єкти для відпочинку й туризму [20].

До курортних зон належать низькогірні місцевості, такі як Татарів, Яремче, Микуличин, Мислівка, Новий Мізунь, Шешори та місто Косів, а також високогірні – Ворохта і Яблуниця. Серед бальнеологічних курортів вирізняється передгірне с. Черче. Найбільш знаним джерелом мінеральної води є «Горянка» в селі Новий Мізунь, а джерело «Буркут», відоме з XIX ст., має лікувальні властивості для органів травлення. Крім того, на берегах Дністра, в селах Одаї та Ісаків, облаштовані майданчики для польотів на дельтапланах і парaplанах.

Івано-Франківська область вирізняється багатою культурно-історичною спадщиною, що охоплює цінні пам'ятки світської та релігійної архітектури етнографічних регіонів Гуцульщини, Бойківщини, Покуття та Опілля. До об'єктів

світової спадщини ЮНЕСКО входять два дерев'яні храми: церква Зішестя Святого Духа в Рогатині та церква Різдва Пресвятої Богородиці в селі Нижній Вербіж.

Гастрономічний туризм є динамічною та важливою складовою туристичного потенціалу області. Прикарпаття приваблює мандрівників автентичною карпатською кухнею, що ґрунтується на місцевих традиціях і природних ресурсах. Особливо популярними є дегустаційні тури, під час яких туристи можуть скуштувати страви, характерні для Бойківщини, Гуцульщини та Покуття. У регіоні регулярно проводяться гастрономічні фестивалі, що сприяють популяризації локальної продукції. Також розробляються туристичні маршрути з акцентом на крафтові вироби – сири, мед, м'ясні та хлібобулочні продукти, що стимулює розвиток туризму та залучення інвестицій. Розвиток цього напрямку підтримується на рівні області через створення гастрокластерів, розширення меню в закладах харчування, а також просування регіональної кухні на міжнародних виставках і онлайн-платформах [20].

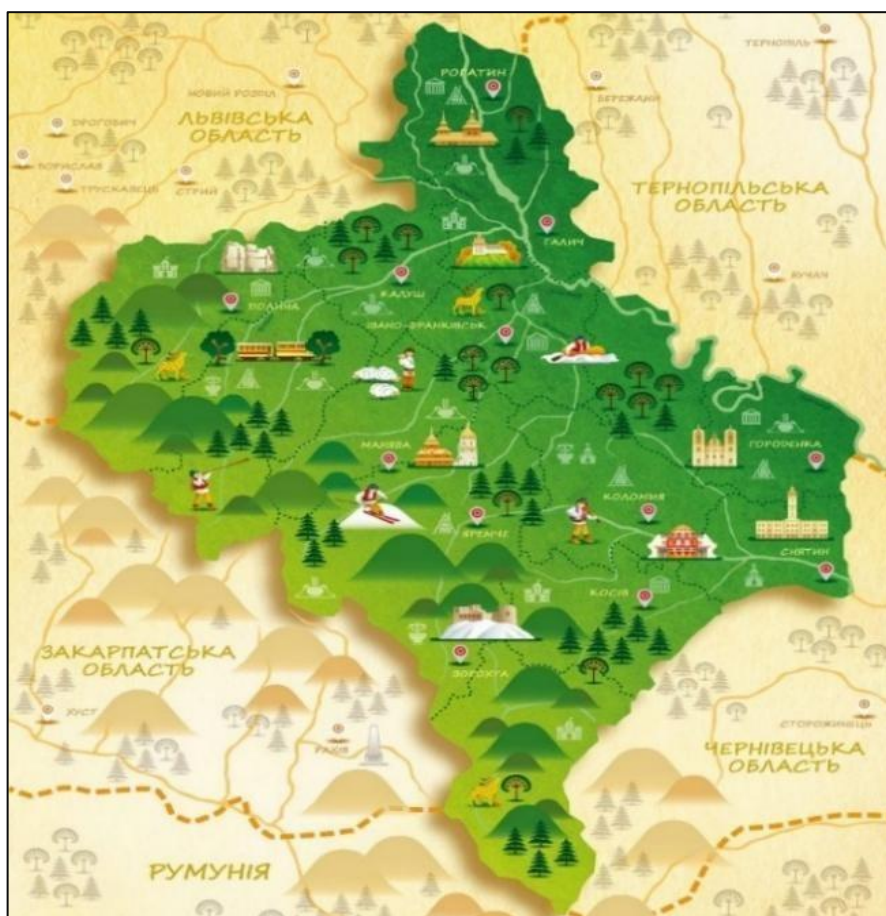

Рис. 3.2. Туристична карта Івано-Франківської області [20]

Сільський зелений туризм є традиційно популярним видом відпочинку на Прикарпатті. Понад 700 господарств у сільській місцевості приймають гостей, забезпечуючи комфортне проживання, затишну атмосферу та страви, приготовані за рецептами як національної, так і місцевої кухні.

Місто Яремче відоме як популярний туристичний курорт, а Івано-Франківськ виконує роль головного культурного й економічного осередку області. Найбільшим курортом України є гірськолижний комплекс «Буковель», розташований у с. Поляниця.

Наявна рекреаційна інфраструктура дає змогу розвивати оздоровчі, туристичні та спортивні послуги, зокрема для іноземних відвідувачів. В області функціонують сучасні туристично-рекреаційні комплекси, що також підходять для проведення ділових заходів, таких як форуми, конференції, семінари та круглі столи [20].

Гірські	<ul style="list-style-type: none"> •г. Говерла •г. Піп Іван •Чорногірський хребет (від озера Несамовите до озер Марічейка) •г. Горгани
Водні	<ul style="list-style-type: none"> •Дністровський каньйон •р. Білий Черемош, Чорний Черемош •р. Прут •р. Лімниця
Пішохідні	<ul style="list-style-type: none"> •полонини Карпат •Манявський водоспад
Лижні	<ul style="list-style-type: none"> •г. Кукул •г. Чорна Клева •г. Довга
Автомобільні	<ul style="list-style-type: none"> •«Прикарпатське кільце» •«Золоте кільце південної Галичини»

Рис. 3.3. Перелік відомих туристичних маршрутів Прикарпаття [20]

У період з 2022 по 2024 роки туристична сфера Івано-Франківської області зазнала помітних змін у порівнянні з довоєнним часом. У перші місяці повномасштабної війни туристичні потоки різко скоротилися через нестабільність і загрози безпеці. Проте поступове пристосування до нових умов дозволило частково відновити туристичну діяльність [15].

Зокрема, вже у 2022 році надходження від туристичного збору перевищили рівень 2021 року, що свідчить про поживлення внутрішнього туризму навіть в умовах воєнного стану. У 2023 році кількість туристів досягла 2,5 млн. осіб, що на 17% більше, ніж у 2022 році. Таке зростання пов'язане з популяризацією Карпат як відносно безпечного та привабливого місця для відпочинку [15].

Водночас регіон продовжує стикатися з проблемою нерівномірного розвитку туристичної інфраструктури, особливо в сільських районах, що гальмує подальший розвиток галузі. Перспективними напрямками для майбутнього зростання є розвиток освітнього та медичного туризму, які можуть суттєво зміцнити туристичну привабливість Івано-Франківщини та сприяти залученню інвестицій.

Івано-Франківська область поступово впроваджує елементи інклюзивності в туристичну інфраструктуру. У туристичних локаціях встановлюють пандуси, поручні та спеціально облаштовані місця для паркування. У музеях і національних природних парках, зокрема Карпатському та Галицькому, почали застосовувати аудіогіди та інформаційні матеріали шрифтом Брайля. У курорті Буковель з'являються номери, пристосовані для людей з обмеженою мобільністю. Такі заходи спрямовані на забезпечення комфортних умов відпочинку для туристів з різними потребами.

3.2. Макроекономічне значення туризму в економіці регіону

У 2024 році обсяги податкових надходжень від туристичних підприємств Івано-Франківської області суттєво збільшилися, завдяки чому регіон потрапив до числа лідерів серед областей України. Незважаючи на воєнні дії у 2023-2024 роках, на території області з'явилися нові заклади відпочинку – здебільшого мережевого формату й різних цінових категорій [15].

Рис. 3.4. Динаміка податкових надходжень від туристичної галузі 2021-2024 рр. [15]

За інформацією ГУ ДПС в Івано-Франківській області, у 2023 році суб'єкти туристичної сфери перерахували до зведеного бюджету 166,3 млн грн, що на 4% перевищує показник 2022 року. Згідно з даними Державного агентства розвитку туризму України, у 2024 році податкові надходження від туристичного бізнесу зросли до 251,5 млн грн, що на 51% більше, ніж роком раніше, і забезпечило області четверте місце серед регіонів України. Туризм залишається однією з ключових економічних галузей Івано-Франківщини завдяки вигідному розташуванню в Карпатах, а також значним природним і культурним багатствам. Серед основних напрямів розвитку сфери – модернізація туристичної інфраструктури, розробка нових маршрутів і створення зон відпочинку [15].

У 2023 році Івано-Франківську область відвідали понад 2,5 млн. туристів, що на 17% більше порівняно з 2022 роком, і цей результат став рекордним за весь час спостережень. У 2024 році кількість гостей області залишилася на приблизно такому ж рівні – близько 2,5 млн. осіб [15].

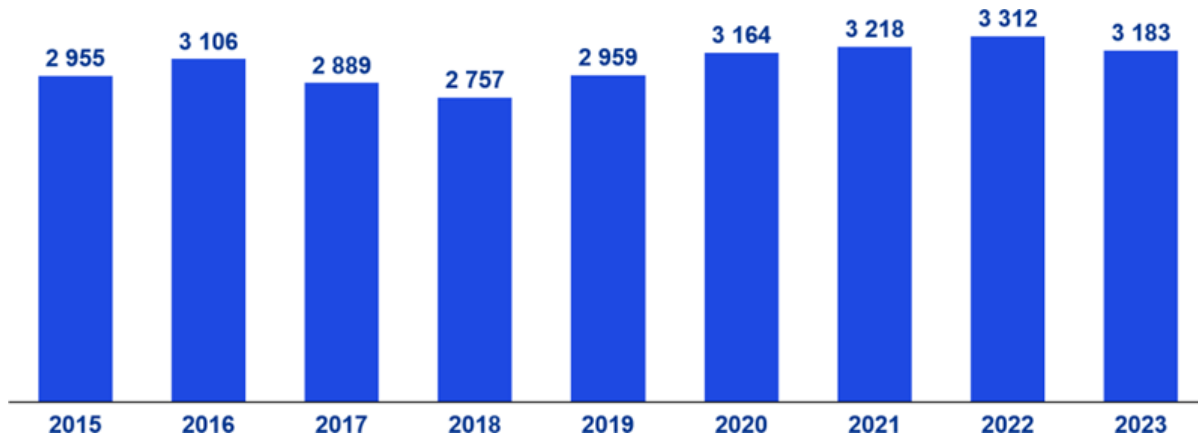

Рис. 3.5. Динаміка чисельності фізичних осіб підприємців в туристичній галузі за 2015-2023 рр. [40]

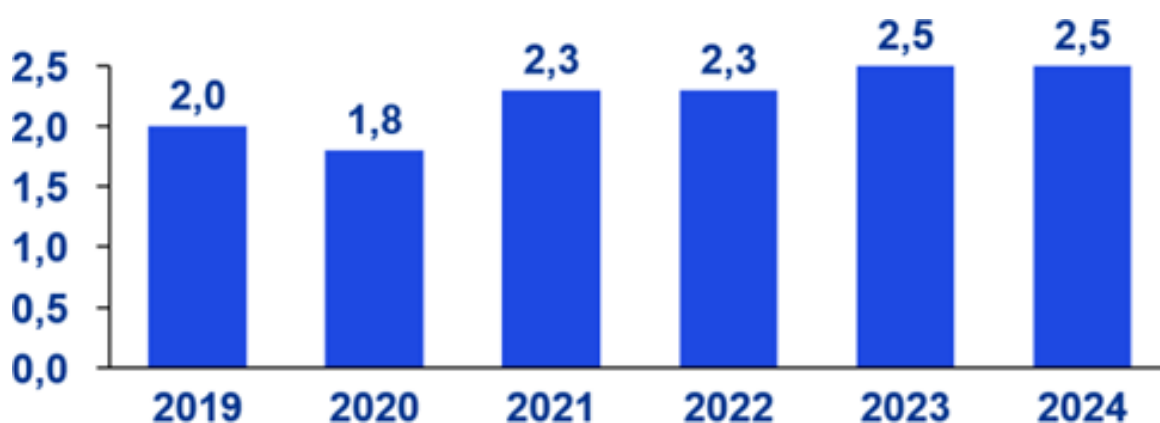

Рис. 3.6. Динаміка туристичних потоків до Івано-Франківської області за 2019-2024 рр. (млн. осіб) [40]

Туризм займає важливе місце в економічній структурі області, сприяючи збільшенню податкових надходжень і створенню нових робочих місць.

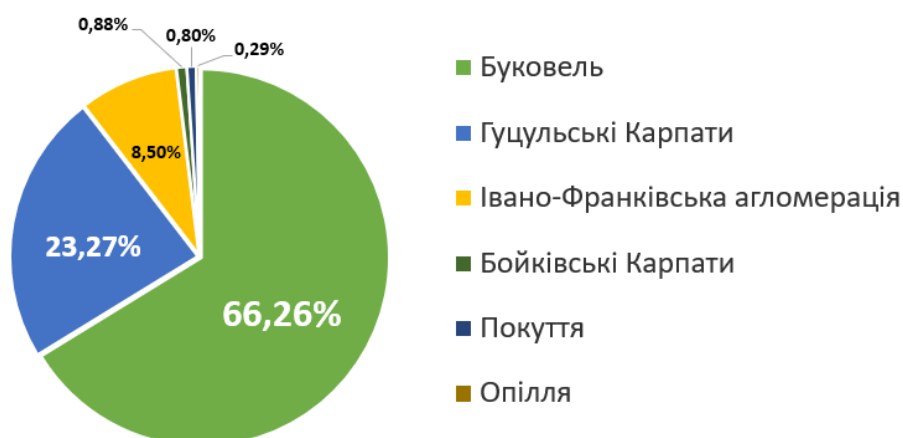

Рис. 3.7. Кластерний розподіл надходжень туристичного збору у розрізі локальних дестинацій, 2024 рік (%) [20]

Аналіз розподілу туристичного збору за кластерами всередині Прикарпаття показав помітне зростання частки Буковелю – до 66% проти 54% у 2023 році. Це зростання відбулося переважно за рахунок зниження частки Гуцульських Карпат і Івано-Франківської агломерації, які скоротилися з 32% і 12% до 23% і 9% відповідно [20].

У 2024 році найбільші суми туристичного збору були зафіксовані в таких громадах (тис. грн): Поляницька – 21 932,94 (+101%); Яремчанська – 5 173,92 (+23%); Івано-Франківська – 2 537,02 (+18%); Ворохтянська – 1 622,54 (+23%); Верховинська – 278,82 (+5%); Косівська – 261,62 (+5%); Коломийська – 201,16 (+72%); Богородчанська – 194,52 (+6%); Вигодська – 128,94 (-31%); Зеленська – 110,50 (-27%) [20].

Найбільші надходження показала Поляницька громада, яка продемонструвала понад дворазове зростання. Значний приріст також зафіксовано в Коломийській громаді (+72%), тоді як у Вигодській та Зеленській громадах спостерігалось падіння надходжень на 31% і 27% відповідно [20].

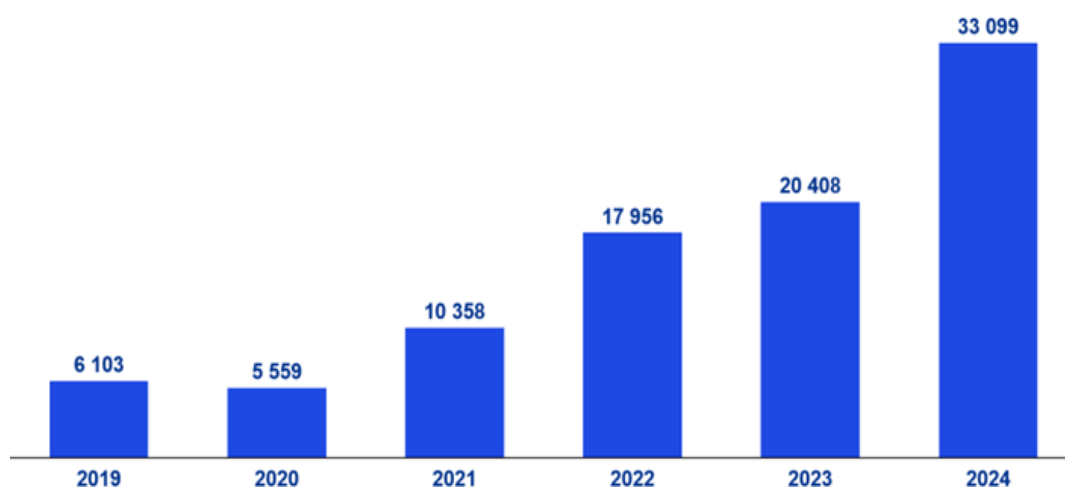

Рис. 3.8. Динаміка податкових надходжень туристичного збору Івано-Франківської області за 2019-2024 рр. (тис. грн) [40]

У 2024 році туристичний збір в Івано-Франківській області склав 33,1 млн грн, що на 62% більше, ніж у попередньому році. За перші два місяці 2025 року вже надійшло 8,37 млн грн, що демонструє приріст у 78% [40]. Туризм залишається ключовою складовою економіки регіону, стимулюючи соціально-економічний розвиток. Щорічне зростання кількості туристів позитивно впливає на

бюджетні надходження, розвиток інфраструктури та створення нових робочих місць. Основними рушійними силами туристичної сфери залишаються курорт Буковель і Гуцульські Карпати, які суттєво наповнюють місцевий бюджет.

3.3. Проблеми та перспективи розвитку туризму в Івано-Франківській області

Туризм є важливим чинником залучення інвестицій і стимулювання місцевої економіки. Ця сфера сприяє створенню нових робочих місць, розвитку інфраструктури, а також готельного, ресторанного, транспортного бізнесу та послуг для туристів. Івано-Франківська область має конкурентні переваги порівняно з іншими регіонами України завдяки вигідному розташуванню, природним умовам і клімату: тут є гори, водні ресурси, природні парки, що створюють великі можливості для розвитку екотуризму, гірськолижного відпочинку, пішохідного туризму, велотурів та активного відпочинку на воді.

Рис. 3.9. Основні показники розвитку туристичної індустрії Івано-Франківської області [40]

Розвиток туристичної індустрії є важливим елементом економіки Івано-Франківської області. Вона сприяє створенню нових робочих місць, розвитку місцевого бізнесу, популяризації регіональної кухні та зміцненню культурної самобутності краю. Область має вагомі конкурентні переваги завдяки унікальним природним ресурсам, таким як Карпати, мінеральні джерела й природні парки, а також завдяки багатій гастрономічній спадщині. Регіон має значний потенціал для розвитку гастрономічного туризму, включаючи фестивалі крафтової продукції та

автентичні заклади харчування, що приваблюють як українських, так і закордонних гостей. Крім того, розвиток ресторанної сфери стимулює зростання суміжних галузей, зокрема сільського господарства, ремісництва та транспорту, формуючи цілісну екосистему для обслуговування туристів і місцевих жителів.

Рис. 3.10. Основні показники розвитку туристичної індустрії Івано-Франківської області [40]

Івано-Франківська область є одним із ключових регіонів України з потужним економічним, туристичним і культурним потенціалом. Завдяки своїм багатим природним ресурсам область робить вагомий внесок у національну економіку.

Туристична сфера в регіоні динамічно розвивається, спираючись на унікальні можливості Карпат, багату історико-культурну спадщину та широкий спектр рекреаційних послуг, що приваблюють як українських, так і закордонних туристів.

Водночас інфраструктура регіону потребує модернізації, зокрема розвитку транспортних сполучень та впровадження цифрових технологій. Важливою сферою для інвестицій стає також розвиток відновлюваної енергетики, що сприяє сталому економічному й екологічному зростанню. Область має значний потенціал для транскордонного співробітництва, особливо з країнами ЄС, відкриваючи нові перспективи у сферах торгівлі, науки, освіти та туризму.

Незважаючи на існуючі виклики, Івано-Франківщина демонструє стійкий розвиток, підтримує релокований бізнес і активно створює умови для залучення нових інвестицій.

SWOT-аналіз особливостей використання туристсько-рекреаційних ресурсів Івано-Франківської області (складено автором за даними [40])

Сильні сторони	Слабкі сторони
Завдяки сприятливому клімату та різноманітному рельєфу Івано-Франківська область має можливість надавати туристичні, рекреаційні й оздоровчі послуги протягом усього року.	Через надмірну експлуатацію лісових ресурсів і неефективне управління було порушено природний склад і вікову структуру лісів.
У регіоні є міжнародний аеропорт, що може покращувати доступність для іноземних туристів, але з початком війни він не функціонує.	Внаслідок ракетного обстрілу інфраструктура міжнародного аеропорту «Івано-Франківськ» зазнала суттєвих пошкоджень.
Добре розвинена автомобільна інфраструктура дозволяє охопити туристичними маршрутами понад дві третини природних і культурно-історичних об'єктів області.	Відсутність прямого залізничного сполучення з Тернополем значно ускладнює транспортне сполучення з центральними та східними областями України. Крім того, стан доріг обласного та районного рівнів, мостів і шляхопроводів є незадовільним, а залізничні колії досі не електрифіковані.
Область має великий потенціал для розвитку різних видів туризму – історико-культурного, природного, оздоровчого, активного (зокрема гірськолижного), сільського та подієвого.	У регіоні недостатньо розвинена придорожня санітарна інфраструктура, а також бракує ефективної системи туристичної навігації як у населених пунктах, так і вздовж туристичних маршрутів.
Туристична інфраструктура представлена широкою мережею закладів готельно-ресторанної сфери та об'єктами зеленого туризму.	Існуюча туристична інфраструктура не повною мірою відповідає сучасним вимогам інклюзивності та безбар'єрності, що обмежує її доступність для всіх категорій відвідувачів.
На території області зосереджено багато природних і культурно-історичних пам'яток, серед яких є об'єкти, що входять до списку спадщини ЮНЕСКО, а також численні музеї, рекреаційні й курортні ресурси.	Санаторно-курортні заклади розміщені нерівномірно, що ускладнює рівномірний розвиток цієї сфери в межах області.
Гастрономічний туризм активно розвивається завдяки традиційній кухні та кулінарним святкам, а зелений туризм – завдяки мальовничій природі та багатій культурній спадщині краю.	Слабо розвинена мережа сільських садиб і агроосель та обмежене фінансування місцевих ініціатив, спрямованих на розвиток зеленого туризму. Попри наявний потенціал, подальший розвиток цих напрямів потребує більшої підтримки з боку місцевої влади, інвестицій у
Можливості	Загрози
Як країна-кандидат на вступ до ЄС, Україна має можливість поглиблювати співпрацю з Європейським Союзом, зокрема шляхом доступу до структурних фондів, програми Ukraine Facility та інших фінансових інструментів, спрямованих на розвиток інфраструктури, економіки та соціальної сфери.	Подальше загострення воєнного конфлікту може поглибити вже існуючі кризові явища та негативно вплинути на ситуацію в регіоні.
У разі збереження стабільної безпекової ситуації, відкриваються перспективи для активного залучення іноземного капіталу, а також стимулювання діяльності вітчизняних інвесторів через проведення цілеспрямованої інвестиційної політики.	Швидке зростання інфляції, зменшення рівня споживчої спроможності населення, а також фінансова нестабільність у домогосподарствах і бізнес-середовищі створюють серйозні економічні виклики.
Розвиток медичного туризму, реабілітаційних і оздоровчих послуг може отримати потужний імпульс завдяки залученню державного та міжнародного фінансування.	Ракетні удари несуть загрозу пошкодження або знищення об'єктів енергетики, транспорту та державної інфраструктури, що вимагає довгострокових і комплексних заходів з їхнього відновлення.
В регіоні спостерігається зростання інтересу до екотуризму, що відкриває нові можливості для сталого розвитку туризму.	Залишається значна ймовірність виникнення природних катастроф та інших надзвичайних ситуацій.
Природні ресурси, зокрема гірські ландшафти, мінеральні води та кліматичні особливості, мають значний потенціал для подальшого розвитку санаторно-курортної галузі та рекреаційного туризму.	Реалізація екологічних проектів ускладнюється через їх високу вартість, відсутність швидкої економічної віддачі та недостатню підтримку з боку держави для природоохоронних ініціатив.

Івано-Франківська область має великий потенціал для соціально-економічного зростання завдяки гармонійному поєднанню природних багатств, економічних можливостей та людських ресурсів. Регіон має найвищий відсоток лісистості в Україні – ліси займають 46% його території. Сприятливий клімат і різноманітний рельєф дають змогу надавати оздоровчі, рекреаційні та туристичні послуги протягом усього року. Цю перевагу посилює перспектива залучення державної та міжнародної підтримки для розвитку напрямів реабілітації, оздоровлення й медичного туризму, а також ефективного використання природних курортів і гірських ландшафтів для розширення туристичної інфраструктури.

Добре розвинена туристична інфраструктура, наявність природно-заповідних об'єктів (як-от Карпатський, Галицький, Верховинський національні природні парки, НПП Синьогора тощо), а також об'єкти культурної спадщини ЮНЕСКО роблять область привабливою як для українських, так і для іноземних туристів. Додатково це посилюється підтримкою гірських громад, зокрема через розвиток міжмуніципального співробітництва, що сприяє зміцненню їхньої фінансової спроможності.

Івано-Франківська область стикається з рядом проблем, які потребують активних заходів для забезпечення сталого розвитку. Незважаючи на ці виклики, регіон має великі шанси їх подолати. Впровадження електронного урядування, залучення міжнародної підтримки та використання інноваційних підходів допоможуть підвищити прозорість управління, покращити стан довкілля й створити умови для зменшення соціальної напруги. Інвестиції в енергоефективність і відновлювану енергетику дозволять скоротити залежність від традиційних джерел, а адаптація політик допомоги внутрішньо переміщеним особам та розвиток реабілітаційного і медичного туризму сприятимуть зміцненню соціальної єдності й підвищенню рівня життя.

Попри наявні труднощі, регіон володіє великим потенціалом для їх подолання. Запровадження електронного урядування, залучення міжнародної допомоги та застосування інновацій сприятимуть більшій прозорості управління, покращенню стану довкілля та створенню умов для зниження соціальної напруги.

Вкладення коштів в енергоефективність і розвиток відновлюваних джерел енергії дозволять скоротити залежність від традиційних енергоресурсів, а удосконалення політик підтримки внутрішньо переміщених осіб та розвиток реабілітаційного й медичного туризму допоможуть посилити соціальну згуртованість і підвищити рівень життя населення.

Загалом, у нинішніх умовах основні загрози для економічного розвитку області пов'язані з воєнними діями в Україні та їх непередбачуваністю. Івано-Франківська область стикається з викликами, які посилюють її слабкі сторони й створюють нові бар'єри для розвитку. У майбутньому область має потенціал стати туристичним центром та економічно розвиненим, інноваційним регіоном із широкими можливостями для створення робочих місць.

Туристичний сектор залишається одним із головних напрямів розвитку регіону та потребує впровадження стратегічних завдань і цілей, зокрема:

- створення сприятливих умов для використання рекреаційно-туристичного потенціалу та розвитку туристичної інфраструктури;
- розроблення програм, що передбачають розвиток і ефективне використання туристичних і рекреаційних ресурсів області;
- збереження, консервація та відновлення об'єктів природної та культурної спадщини;
- підтримка створення туристичних візит-центрів, тематичних парків, музеїв та центрів етнотуризму;
- облаштування туристичних маршрутів і об'єктів відвідування, їх цифровізація та забезпечення комфортних, безпечних, доступних умов для туристів і екскурсантів;
- розвиток мережі туристичних кластерів та організацій, що займаються менеджментом і маркетингом дестинацій, для впровадження спільних ініціатив туристичних учасників;
- формування локальних туристичних брендів та популяризація туристичних можливостей регіону й місцевих громад, зокрема за допомогою цифрових інструментів;

- організація промоційних заходів (фестивалів, ярмарків тощо), створення умов для розвитку етно- та гастротурів, а також залучення крафтових виробників до туристичних маршрутів;
- проведення навчальних і просвітницьких програм для учасників туристичної сфери;
- здійснення маркетингових, аналітичних, соціологічних досліджень та опитувань у сфері туризму;
- розвиток медичного туризму через створення оздоровчих туристичних центрів з різними спеціалізаціями на основі природного рекреаційного потенціалу та інтеграцію до міжнародного ринку медичного туризму.

ВИСНОВКИ

1. Туризм як соціокультурне явище впливає на місцеве населення та його культуру як у позитивному, так і в негативному аспектах. З позитивного боку туризм сприяє розвитку місцевої економіки, створює нові робочі місця, приваблює інвестиції, покращує соціально-побутову та транспортну інфраструктуру, приносить прибутки в іноземній валюті, сприяє переосмисленню культурних цінностей і традицій, а також підсилює гордість місцевих жителів за свій край. Водночас, попри численні переваги для розвитку територіальних громад, туризм може нести певні соціально-економічні та культурні ризики. Тому під час планування й реалізації інвестиційних туристичних проєктів органи місцевого самоврядування мають ретельно аналізувати як можливі вигоди, так і потенційні загрози, пов'язані з розвитком туризму.

2. Туризм має екологічне значення як на місцевому, так і на національному та міжнародному рівнях. Він може сприяти зміцненню громад і стимулювати позитивні зміни в довкіллі. Водночас розвиток туризму здатен погіршувати стан природних ресурсів, оскільки підвищує рівень споживання в регіонах, де ресурси й так обмежені. Через швидкий ріст туристичної сфери та її масовий характер у деяких районах уже відбулися негативні зміни в навколишньому середовищі, тому, на жаль, негативний вплив наразі переважає.

3. Івано-Франківська область займає провідне місце на туристичному ринку Карпатського регіону України. Візитівками краю стали такі добре відомі туристам об'єкти, як гора Говерла, гуцульські фестивалі, курортні центри Яремче та Буковель, а також історичні міста, зокрема Галич, Косів, Коломия та інші.

4. Івано-Франківська область вирізняється багатою історією, про що свідчить велика кількість культурних пам'яток, які активно приваблюють туристів. Як у невеликих містечках, так і в обласному центрі можна знайти архітектурні об'єкти, що мають державне значення. Усе це створює сприятливі умови для розвитку туризму в регіоні.

5. У 2023 році підприємства туристичної сфери спрямували до зведеного бюджету 166,3 млн грн, що на 4% більше, ніж у 2022 році. За інформацією

Державного агентства розвитку туризму України, у 2024 році податкові надходження від туристичного бізнесу зросли до 251,5 млн грн, показавши приріст на 51% порівняно з попереднім роком, завдяки чому область посіла четверте місце серед регіонів країни. Розвиток туризму активно сприяє створенню нових робочих місць, і, за статистикою, рівень зайнятості у цій сфері перевищує показники інших галузей економіки. Крім того, туризм стимулює працевлаштування у суміжних сферах, пов'язаних із туристичною діяльністю. У 2023 році Івано-Франківську область відвідали понад 2,5 млн. туристів – це на 17% більше, ніж у 2022-му, і цей показник став найвищим за всю історію спостережень. У 2024 році кількість відвідувачів залишилася приблизно на тому ж рівні – близько 2,5 млн. осіб.

6. У 2024 році Івано-Франківська область отримала 33,1 млн. гривень туристичного збору, що на 62% більше порівняно з 2023 роком. Лише за січень і лютий 2025 року до бюджету вже надійшло 8,37 млн. гривень, що свідчить про зростання на 78%. Туризм залишається важливою частиною економіки регіону, сприяючи соціально-економічному розвитку. Щорічне зростання потоку туристів позитивно впливає на фінансові надходження, покращення інфраструктури та створення нових робочих місць. Основні туристичні напрямки – курорт Буковель і Гуцульські Карпати – відіграють ключову роль у наповненні місцевого бюджету.

7. Більшість підприємств готельного бізнесу зосереджена в Івано-Франківську, Буковелі та Яремчі – ці міста об'єднують 57,1% усіх закладів розміщення в області. Це пояснюється вигідними кліматичними умовами, мальовничими природними ландшафтами, розвиненою туристичною інфраструктурою та популярністю туристичних маршрутів. Загалом рівень розвитку готельного бізнесу в області є досить високим у порівнянні з іншими регіонами, незважаючи на деяке скорочення кількості готельних закладів.

8. Реалізація Регіональної цільової програми розвитку туризму в Івано-Франківській області дозволить всебічно розвивати туристичні центри, урізноманітнити туристичний продукт регіону, підвищити якість послуг, а також залучити додаткові інвестиції в туристичну галузь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєв І. В. Соціально-економічні передумови та наслідки туристичної діяльності / І. В. Алексєєв, Т. С. Трусова // Бізнесінформ. – 2014. – № 7. – С. 191-195.
2. Атаманюк Я. Д. Соціально-економічні передумови розвитку рекреаційно-туристичної індустрії в Івано-Франківській області / Я. Д. Атаманюк // Географія та туризм. – 2013. – Вип. 26 – С. 123-133.
3. Атаманюк Я. Д. Сучасні тенденції розвитку рекреаційної інфраструктури Івано-Франківської області / Я. Д. Атаманюк // Науковий вісник Чернівецького університету. Географія. – 2014. – Вип. 724-725. – С. 117-122.
4. Асоціація лідерів туристичного бізнесу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.altu.com.ua/News/>
5. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О. О. Бейдик. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2001. – 395 с.
6. Всесвітня туристична організація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unwto.org/>.
7. Гаврилів Б. М. На сторожі культурної спадщини Прикарпаття / Б. М. Гаврилів, В. І. Любінець // Лілея-НВ. – Івано-Франківськ, 2006. – 230 с.
8. Галюк М. Д. Водні ресурси Івано-Франківської області: інформаційний посібник / М. Д. Галюк. – Яремче, 2001. – 157 с.
9. Головне управління статистики в Івано-Франківській області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ifstat.gov.ua/>.
10. Голод Б. Еколого-рекреаційний напрям розвитку – важлива складова оптимізації інфраструктури Карпатського регіону / Б. Голод // Наук. вісн. [ІМЕ]. – 2000. – № 2. – С. 61-70.
11. Гончарук П. С. Історія України з найдавніших часів до початку ХХ ст. Курс лекцій / П. С. Гончарук. – Київ: ЦУЛ, 2005. – 568 с.

12. Гуменюк, Г. М. Туристичний кластер як форма розвитку та успіху туристичної діяльності Івано-Франківської області / Г. М. Гуменюк, Л. В. Польова, А. І. Гуменюк // Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.54929>.
13. Данильчук В. Ф. Туристичний бізнес у збалансованому розвитку економіки регіонів України / В. Ф. Данильчук // Вісник Донецького інституту туристичного бізнесу. Серія «Економіка, організація та управління підприємствами туристичної індустрії та туристичної галузі в цілому». – 2013. – № 17. – С. 46 – 51.
14. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
15. Державне агентство розвитку туризму. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tourism.gov.ua/>.
16. Доценко В. Ф. Стан та перспективи розвитку готельного господарства в Івано-Франківській області / В. Ф. Доценко, Т. В. Гукалова, Н. П. Бондар, О. В. Арпуль // Географія та туризм. – 2013. – Вип. 26. – С. 131-134.
17. Д'яконова А. К. Тенденції розвитку і якість обслуговування малих готельних форм в Україні / А. К. Д'яконова, Л. А. Тітомир, К. О. Жовтяк // Економіка і суспільство. – 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1889/1819>.
18. Івано-Франківська обласна державна адміністрація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.if.gov.ua/>.
19. Івано-Франківщина – 2021. Інформаційний буклет. Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2022. – 4 с.
20. Івано-Франківщина туристична. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://iftourism.com/>
21. Історико-культурні об'єкти Івано-Франківщини: [Перелік об'єктів туризму] // Природні заповідні території та об'єкти Івано-Франківщини / за ред. Бережнюк В. – Івано-Франківськ, 2000. – С. 164-168.

22. Кифор М. В. Аналіз сезонності та мінливості туристичних потоків на прикладі західних регіонів України / М. В. Кифор // Бізнесінформ. – 2020. – №5. – С. 154-160.
23. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк. – Чернівці: Книги-XXI, 2009. – 295 с.
24. Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму: навч. посібн. / М.П. Кляп, Ф.Ф. Шандор. – Київ: Знання, 2018. – 334 с.
25. Кузик С. П. Географія туризму: навч. посіб. / С. П. Кузик. – Київ: Центр учбової літератури, 2018. – 278 с.
26. Лотиш О. Я Стратегічні підходи до розвитку ринку туристичних послуг в Україні / О. Я Лотиш. // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету; Київ : КМГУ, 2016. – С. 134-137.
27. Любіцева О.О. Туристичні ресурси України: Навч. посіб. / О. О. Любіцева, Є. В. Панкова, В. І. Стафійчук. – Київ: Альтпрес, 2007. – 369 с.
28. Маланюк Т. З. Сучасний стан розвитку туристичної галузі Івано-Франківської області / Т.З. Маланюк // Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання: матер. VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Черкаси, 23-24 березня 2017 р.). – Черкаси: Видавець Ю. А. Чабаненко, 2017. – С. 234-246.
29. Мархонос С. М. Діагностика забезпечення туристичними ресурсами регіонів України / С. М. Мархонос, Н. П. Турло // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2011. – № 3 (11). – С.86 – 90.
30. Михайліченко Г. І. Інноваційний розвиток туризму: монографія / Г. І. Михайліченко – Київ: 2012. – 638 с.
31. Нікольчук Ю. М. Готельно-ресторанний бізнес: сучасний стан, фінансове забезпечення, інвестиційна привабливість та перспективи подальшого розвитку в Україні / Ю. М. Нікольчук // Бізнес Інформ. – 2020. – №5. – С. 218-226.
32. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. – Одеса : ОНЕУ, 2016. – 262 с.

33. Панкова Є. В. Туристичне краєзнавство: Навчальний посібник / Є. В. Панкова. – К.: Видавництво: Альтерпрес, 2003. – 352 с.
34. Паньків Н. М. Природно-ресурсний потенціал розвитку екологічного туризму Івано-Франківської області / Паньків Н. М. // Вісник Львівського університету. Серія: міжнародні відносини. – 2009. – №4. С. 34-39.
35. Пасічник В. Система баз даних та знань туристичних мобільних путівників / В. Пасічник, В. Савчук // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2016. – №843. – С. 154-164.
36. Передерко В. П. Визначення частки туризму у валовому регіональному продукті та валовій доданій вартості Івано-Франківської області / В. П. Передерко // Бізнесінформ. – 2016. – №5. – С. 139-146.
37. Передерко В. Податкові надходження до зведеного бюджету Івано-Франківської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mi100.info/2022/11/02/na-prykarpattya-zavitalo-vdvichi-mensheturystiv-nizh-torik/>
38. Полчанінова І. Л. Міжнародні стандарти обслуговування в засобах розміщення / І. Л. Полчанінова. – Х.: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 63с.
39. Про оздоровлення та відпочинок: Закон України від 04.09.2008 р. № 375-VI // Відомості Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-17>
40. Регіональна цільова програма розвитку туризму в Івано-Франківській області на 2022-2026 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.if.gov.ua/storage/app/sites/24/documentu-2022/.pdf>.
41. Рутинський М. Й Туристичний комплекс Карпатського регіону України: монографія: навч. посіб. / М. Й Рутинський, О. В. Стецюк. – Чернівці: Книги–XXI, 2010. – 441 с.
42. Рутинський М. Й. Сучасний стан та напрямки розбудови курортно- рекреаційної інфраструктури Івано-Франківщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/rutynsk.htm

43. Семенов В. Ф. Регіональний вимір рекреаційно-туристичної діяльності: [монографія] / В. Ф. Семенов. – К.: Фенікс, 2008. – 201 с.
44. Смаль І. В. Туристичні ресурси світу / І. В. Смаль. – Ніжин: НДУ імені Миколи Гоголя, 2010. – 338 с.
45. Соціально-економічний аналіз Івано-Франківської області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.if.gov.ua/files.pdf>
46. Статистичний щорічник України за 2021 рік / Державна служба статистики України: за ред. І. Є. Вернера / відп. за вип. О. А. Вишневська. – Київ, 2022. – 447 с.
47. Стецюк О. В. Суспільно-географічний аналіз розвитку сільського зеленого туризму в Івано-Франківській області / О. В. Стецюк // Вісник Львівського ун-ту. Сер. міжнар. відносини. – 2018. – С. 217–222.
48. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/168-2017>.
49. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: Монографія / Т.І. Ткаченко. – К.: КНТЕУ, 2006. – 537 с.
50. Туристична Івано-Франківщина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://iftourism.com/pro-ivano-frankivsku-oblast>
51. Туризм в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
52. Туристична діяльність в Україні у 2020 році: стат. бюлет. / [відп. за вип. О. О. Кармазіна]. К.: Державна служба статистики України, 2021. – 78 с.
53. Шейко Ю. О. Пріоритети інноваційної діяльності готельно-ресторанного бізнесу в сучасних умовах / Ю. О. Шейко // Східна Європа: Економіка, бізнес, управління. – 2021. – Випуск 5 (32). – С. 83-89.
54. Янько Ю. С. Туризм у Карпатському регіоні: загрози для довкілля та способи сталого розвитку / Ю. С. Зінько, М. П. Мальська, М. Б. Іваник, С. Ф. Благодир // Вісник Львівського університету. Серія: географічна. – 2014. – Вип.

45. – С. 433-460.

55. World Tourism Organization UNWTO. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://www.unwto.org/>

56. World Heritage Convention Ukraine [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://whc.unesco.org/en/statesparties/ua>